
KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

26. évfolyam 2. szám

2017. február

Tartalom

<i>Szerkesztői előszó</i>	3
<i>Könyvtárpolitika</i>	
Csobán László – Szeifer Csaba – Szöllösi Gréta: Helyzetkép a Baranya megyei KSZR-ről	4
<i>Műhelykérdések</i>	
Dancs Szabolcs: Hogyan fogunk katalogizálni a jövőben? – FRBR-alapú bibliográfiai feldolgozás a gyakorlatban	10
Knapp Éva: Báthory István lengyel király könyvajándéka az ELTE Egyetemi Könyvtárban	17
Vass Marianna: Inkább megérteni, mint ítélni – iskolai élő könyvtár Komlón	23
<i>Extra Hungariam</i>	
Eva Katrušáková – Béres Judit: Minden cseh olvas a gyermekeknek	28
Németh Márton: Online oktatási tartalomszolgáltatási projekt Nagy Britanniában: A BBC, az oktatási és a kulturális, közgyűjteményi szféra közös platformon	30
<i>Évfordulók</i>	
Pajor Zsófia: Csorba Győző emlékére	33
<i>Konferenciák, kiállítások</i>	
Arany Zsuzsanna – Bálint Dániel – Farkas Csenge – Kállai Anita – Nagy Andor – Németh Márton – Tóth Viktória: A 25. jubileumi BOBCATSSS konferencia az ezer tó országában	38
Vasné dr. Tóth Kornélia: Jegyes könyvek, jeles olvasók	42
<i>Köszöntő</i>	
Fehér Miklós: Köszöntő gondolatok Mezey László Miklós főszerkesztő nyugdíjazása kapcsán	46
<i>Könyv</i>	
Bényei Miklós: Néhány észrevétel Agárdi Péter „Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847-2014” című monográfiájáról	48
Béres Judit: Olvasás és egészség – Gondolatok Josie Billington könyve kapcsán	50

Orientalisták

az Országos Széchényi Könyvtárban

4 Alkalmom - 4 Téma

minden hónap második szerdáján 17.00 orától
OSZK, Budavari palota F épület

FEBRUÁR 8.

könyvbemutató

N. Rozsa Erzsébet, Jany János

MÁRCIUS 8.

írastudók, értelmiségiek a történelemben

Komoróczy Géza

ÁPRILIS 12.

a hódoltság vers - és zenekulturája

Sudár Balázs

MÁJUS 10.

Zrínyi és Szulejmán halála

Fodor Pál

Helyszín: V. emelet, 516. terem

www.oszk.hu

További információ: pr@oszk.hu

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICAE

From the contents

László Csobán – Csaba Szeifer – Gréta Szöllősi: Report about the library supply service system in Baranya county (4)

Éva Knapp: A book gift from the Polish king, István Báthory, to the Eötvös Loránd University Library (17)

Eva Katrušáková – Judit Béres: Every Czech Reads to Kids (28)

Cikkeink szerzői

Arany Zsuzsanna, a Pécsi Tudományegyetem mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója; *Bálint Dániel*, az ELTE mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Béres Judit*, a Pécsi Tudományegyetem adjunktusa, az OSZK KI munkatársa; *Csobán László*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár Baranya Megyei Hálózati Osztályának osztályvezetője; *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsadója; *Eva Katrušáková*, a Celé Česko čte dětem program alapító igazgatója; *Farkas Csenge*, az ELTE mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója; *Fehér Miklós*, az OSZK Projekt Iroda munkatársa; *Kállai Anita*, az ELTE mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója; *Knapp Éva*, a tudományos ügyek referense, ELTE Egyetemi Könyvtár Főigazgatói Kabinet; *Nagy Andor*, a Pécsi Tudományegyetem mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója; *Németh Márton*, a Debreceni Egyetem Informatikai Doktori Iskolájának hallgatója, a Monguz Kft. munkatársa; *Pajor Zsófia*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár kulturális szakreferense; *Szeifer Csaba*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár Kapcsolati Csoportjának csoportvezetője; *Szöllősi Gréta*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár hálózati szakreferense; *Tóth Viktória*, a Pécsi Tudományegyetem biblioterápia szakos hallgatója; *Vasné Tóth Kornélia*, az OSZK Plakát- és Kisnyomtatványtár munkatársa; *Vass Marianna*, a komlói Nagy László Gimnázium könyvtárostánára

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné, Mezey László Miklós,
Németh Márton, Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu; Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bánkeszi Lajosné**, a Könyvtári Intézet címzetes igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítótér: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az

**Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap**

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Tisztelt Olvasó!

Az új esztendő a megújulás lehetőségeit és az új feladatok, kihívások sorát hozta a 3K számára is. Nyugdíjba vonult *Mezey László Miklós*, aki tíz éven keresztül szerkesztette a lapot, s akinek a közreműködésére, útmutatására a szerkesztőbizottság tagjaként a továbbiakban is számítunk. Munkássága előtt tiszteleg e számunkban Fehér Miklós személyes írása. A sok változásban persze van állandóság is. Több évtizedes könyvtárosi tapasztalattal bíró kollégáink (*dr. Bartos Éva, Fülöp Attiláné, Venyigéné Makrányi Margit*) megtiszteltek bennünket azzal, hogy a változó körülmények között is vállalták a további szerkesztőbizottsági tagságot, akkor is, ha ez immáron új feladatokkal, nagyobb terheléssel jár. A folyóirat főszerkesztői feladatait 2017. január végétől *dr. Béres Judit*, az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a Pécsi Tudományegyetem KPVK KKTI Könyvtár Tanszékének oktatója, a biblioterápiás képzés szakfelelőse látja el. Jelentős változás, hogy februártól három rovatszerkesztő segíti a főszerkesztő munkáját, akik a publikálásra érdemes anyagok felkutatásában, a szerzőkkel való kapcsolattartásban, a benyújtott anyagok elbírálásában és szerkesztésében segídeknek majd: *Dancs Szabolcs*, az OSZK főtanácsosa, aki elsősorban a *Könyvtárpolitika* rovat tartalmáért felel, *Németh Márton*, a Debreceni Egyetem doktorandusz hallgatója, a Monguz Kft. munkatársa, aki elsősorban a külföldi szakmai trendeket, jó gyakorlatokat bemutató *Extra Hungariam* rovat felelőse lesz, valamint *Szejfer Csaba*, a pécsi Csorba Győző Könyvtár munkatársa, aki a *Műhelykérdések* rovat szerkesztői feladatai mellett a 3K közösségi médiában (főként az új Facebook-oldalunkon) megjelenő tartalmainak és kommunikációjának tartalomfejlesztéséért felel. Mindnyájan az érdeklődési és szakterületeinkre jellemző írásokkal mutatkozunk be ebben a számban.

2017. évi programunk a fiatalabb generációk értékrendjét, szakmai érdeklődését is meg kívánja jeleníteni, ugyanakkor a 3K által képviselt értékek, tartalmi és formai hagyományok megőrzését is fontosnak tartjuk. Továbbra is közöljük a 3K profilját az elmúlt évtizedekben meghatározó témakörökben készülő, közepes terjedelmű tanulmányokat, ugyanakkor nagyobb hangsúlyt helyezünk a gyakorlatias szemléletű és közérthető, rövidebb írásokra, amelyek bemutatják a nemzetközi könyvtárszakmai és információszolgáltatási trendeket, a könyvtártudomány és határterületei hazánkban is követésre méltó jó gyakorlatait.

A 3K továbbra is elsősorban nyomtatott formában jelenik meg, megtartva emellett a megszokott online változatát is, ezzel párhuzamosan azonban igyekszünk megfelelni a 21. század kihívásainak is. Az év során bevezetésre kerül az Open Journal System (OJS), amely további lehetőségeket nyit majd meg a közösségi médiában és az online információforrásokban való megjelenésre, a közölt tartalmak és metaadataik korszerű kezelésére, valamint lehetővé teszi a teljes folyóiratszerkesztési folyamat, s benne az összes szerepkörhöz tartozó feladat elektronizálását.

Béres Judit

Csobán László – Szeifer Csaba – Szöllősi Gréta

Helyzetkép a Baranya megyei KSZR-ről

A Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer Szolgáltatásfejlesztési időszakának (2014–2018) félidejéhez érkezve érdemes áttekinteni, hogy miként változott a könyvtári szolgáltatóhelyek ellátása és a könyvtárbuszos szolgáltatás a kezdetek óta Baranya megyében.

Az aprófalvas megyében 301 település található. 2013-ban – a fejlesztési terv készítésekor – 279 település tartozott a Csorba Győző Könyvtár által ellátott települések közé, 2014-ben 282 település, 2015-től pedig 283. A fejlesztési terv kezdete óta nincs ellátatlan település a megyében.

2016-ban az 500 fő alatti települések száma 209 – ezek közül 98 település 200 fő alatti –, ami jól mutatja a lakosság fogyását, mivel 2013-ban csak 86 településen volt ilyen alacsony a lakosság szám.

A Baranya megyei ellátás jellemzői

Jelenleg is kétféle formában működik a könyvtári ellátás: 224 településen telepített szolgáltatóhely van, 59 település kiszolgálása pedig könyvtárbusszal történik. 2014 áprilisától kezdte meg működését a könyvtár második könyvtárbusza, amely 2017-től 30, míg az első busz 29 települést lát el.

Erősséget jelent a megye könyvtári ellátásában, hogy a Csorba Győző Könyvtár Magyarország könyvtárhálózatának része, az ODR tagjaként pedig a szolgáltatások elérhetőségét biztosító, a fejlesztéseket fogadni és koordinálni tudó intézmény, amely jó partneri és naprakész munkakapcsolatot ápol a megye könyvtáraival és más kulturaközvetítő intézményeivel. Előnyt jelent továbbá, hogy 2013-tól a teljes lakosság könyvtári ellátása biztosított a Baranya Megyei Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer (BKSZR) kialakításával. A szolgáltatóhelyeken dolgozó munkatársak helyismerete, önkormányzati és társadalmi kapcsolatai is elősegítik a hatékony ellátást. A könyvtárbuszok esetében erősségnek számít a friss dokumentumok folyamatos biztosítása, a hatékony igénykeltés a felsőfokú végzettségű könyvtárosok segítségével, és az évek során kialakult, jól működő személyes kapcsolatok.

Gyengeséggént jelenik meg a megyei ellátásban, hogy a megyei könyvtár 84 óras kötelező nyitvatartása mellett a fenntartó önkormányzat által engedélyezett 76,25 fős közalkalmazotti státusz nem elegendő a szolgáltatás teljes körű biztosítására. A szolgáltatást igénybe vevők oldalán gyengeséget jelent, hogy az állandó fluktuáció miatt változik a szolgáltatóhelyek személyi állománya, emellett kedvezőtlen vagy éppen elfogadható működési körülmények vannak (pl. az épület vagy a helyiség állapota), hiányos vagy nem könyvtári célokra készült a bútorzat, a beiratkozott olvasó és könyvtárhasználó kevés, a használói érdeklődés nem megfelelő. A buszok esetében problémát jelent a menetrendhez kötött nyitvatartás is, mivel nem lehetséges mindenhol a legideálisabb időben jelen lenni a szolgáltatással.

Lehetőség a megye könyvtári ellátásában, hogy a rendszeren keresztül megvalósulhat a korszerű könyvtári szolgáltatások igénybevételének újszerű ösztönzése, az élethosszig tartó tanulás feltételeinek biztosítása, és a folyamatos használói oktatások megszervezése. Széleskörű könyvtári marketing- és PR-tevékenységgel mód nyílna további támogatók, szponzorok és pályázati források felkutatására, illetve a negyedévente rendezett programok, rendezvények esetén lehetőség van a partneri együttműködés erősítésére más intézményekkel, civil szervezetekkel.

A BKSZR segítségével a szolgáltatóhelyek többségének lehetősége van Magyarországi könyvtárhálózatának aktívabb, eredményesebb részévé válni. A szolgáltatóhelyek munkatársainak megtartott képzések eredményeképpen folyamatosan fejlődik a dolgozók szakmai és a technikai felkészültsége, és az új szakmai értékek iránti fogékonysága. A szolgáltatóhelyek külső megjelenése, bútorzata és arculata a rendszerben zajló marketing- és PR-tevékenységnek, valamint a sikeres forrásszerzéseknek köszönhetően folyamatosan fejlődhet, illetve lehetőségként jelenik meg a KSZR szolgáltatóhelyeinek uniós forrásokból történő támogatása is.

A könyvtárbuszok esetében a könyvtár által közvetített programsorozatokkal felkeltethető az inaktív használók figyelme, lehetőség rejlik a kontaktszemélyek közreműködésének dinamizálásában, a helyi csoportokkal, intézményekkel való közreműködésben, a jármű kiállításában a szolgáltatási időn túli rendezvények, falunapok keretében, de a jármű önmaga is segíti a könyvtári szolgáltatás népszerűsítését.

Veszélyt jelenthet a megye könyvtári ellátására az állami források esetleges apadása, hiszen ezáltal a szolgáltatóhelyek korszerűsítése, fejlesztése is elmaradhat. A szolgáltatóhelyek külső-belső állapotának jelenlegi helyzete is kockázatot hordoz magában, főként, ha a helyi önkormányzat részéről negatív szemlélet és hozzáállás is jelentkezik a működtetésükkel kapcsolatban. A rendszerben kevés a könyvtáros végzettségű munkatárs, a megnövekvő feladatokhoz képest – különösen a kistélepeleken – probléma a könyvtáros és informatikai ismeretekkel rendelkező szakemberek hiánya, illetve a szolgáltatóhelyeken dolgozók eltérő tudása. Az ország olvasási kultúrájának átalakulása (különösen a fiatalok esetében), és az aktív könyvtárhasználók számának csökkenése nehezíti a BKSZR-szolgáltatás szervezését. A könyvtárbuszok esetében veszélyt jelent, hogy a megye alsóbb rendű útszakaszainak rossz állapota miatt nő a szervizköltség, illetve a szélsőséges időjárási viszonyok, a jármű IKT eszközeinek meghibásodása és a műholdas szélessávú internetkapcsolat időleges akadozása akadályozhatja a szolgáltatást, továbbá a kontaktszemélyek negatív attitűdje is hátráltathatja az optimális működést.¹

Szolgáltató könyvtár

Az indulás óta változatlanul négy városi könyvtár egy-egy munkatársa kapcsolódik be a megyei KSZR-szolgáltatás működtetésébe, így áll össze az összesen 9 fő által 5 városból (Pécs: 5 fő, Mohács: 1 fő, Sásd: 1 fő, Siklós: 1 fő, Szigetvár: 1 fő) koordinált, ellátási térségekre felosztott rendszer.² Ezen kívül a könyvtárbuszos ellátásban buszonként két könyvtáros és két gépkocsivezető vesz részt. A rendszer működtetéséért a szolgáltatást nyújtó Csorba Győző Könyvtárban egy osztályvezető felel.

A referensek mobilitását egy gépkocsivezető segíti főállásban, illetve a könyvtárbuszon épp nem dolgozó gépkocsivezetőkkel kiegészülve két járművel oldhatók meg a kiszállítások a megyében.

Jelenleg két fő végzi a KSZR-be érkező dokumentumok feldolgozását, egy fő tartja a kapcsolatot a nyilvános könyvtárakkal, és segíti módszertanilag azokat, egy fő felelős a nemzetiségi ellátásért, két fő pedig a szolgáltatóhelyeken a könyvtár közreműködése segítségével megvalósuló közel 500 rendezvény gördülékény megszervezéséről gondoskodik.

A szolgáltatóhelyekre kihelyezett jelentős mennyiségű informatikai eszköz karbantartásáról 2016 második felétől 2 fő gondoskodik, amit korábban egy külső cég végzett. Egy önkéntes és két kulturális közfoglalkoztatott segíti az osztályon dolgozók munkáját.

Az intézmény minden évben gondoskodik a településeken dolgozók továbbképzéséről is. A könyvtár munkatársai félévente ellátási térségi szakmai napokat (ET napok) tartanak megyszerte. Tavasszal és ősszel is közel 100 munkatárs vesz részt ezeken a továbbképzéseken.

Dokumentumszolgáltatás, BKSZR-állomány

Továbbra is folyamatos az új dokumentumok vásárlása, feldolgozása. A referensek negyedévente szállítják ki ezeket, illetve a Magyar Posta Logisztika szolgáltatás segítségével a kért dokumentumokat rövid időn belül eljuttatják a szolgáltatóhelyekre.

Az elmúlt év során átlag 113 dokumentum került ki egy-egy településre. A KSZR-ajánlás³ az 1000 fő alatti települések esetében évente legalább 150 cím beszerzését javasolja, de erre természetesen hatással van, hogy a megyében nagyon sok az aprótelepülés.

A 2015-ös év egyik újdonságaként közel 1000 diafilmet vásárolt az intézmény, ezzel párhuzamosan diavetítők is kerültek ki a szolgáltatóhelyekre.

2016 végén a BKSZR állománya, a korábbi kistérségi társulásoktól átvett dokumentumokkal együtt 305 592 darab. A BKSZR-raktárban jelenleg 11 580 darab, külső raktárban pedig 4208 darab dokumentum található, a cserelétét 95%-a a szolgáltatóhelyekre került kihelyezésre.

A kistérségi társulásoktól átvett dokumentumok vonalkódolása, feldolgozása (KSZR-esítése) tervszerűen történik. Havonta térségenként egy település teljes kistérségi állománya KSZR-esítésre kerül, illetve megtörténik az állományellenőrzés is.

Az évek során fokozatosan nőtt az időszaki kiadványok iránti igény, 2013 óta közel száz településsel nőtt az előfizetési helyek száma, 50-nel nőtt a címek száma és közel 400 példánnyal több időszaki kiadvány jár a baranyai településekre a kiinduló évhez képest.

Fejlesztések

A KSZR-ajánlás 80-100 m²-es területet jelöl meg ideális könyvtári alapterületnek. 2016-ban 26 szolgáltatóhely felel meg ennek a kritériumnak, ami az összes szolgáltatóhely 11%-a. A szolgáltatóhelyek 59%-a 40 m² vagy annál kisebb alapterületű.

Pozitív változás, hogy az elmúlt két és fél évben a szolgáltatóhelyek 14%-nál növekedett a könyvtári helyiség alapterülete, költözés vagy a helyiség kibővítése által. Folyamatosan újultak meg a szolgáltatóhelyek, történtek kisebb-nagyobb felújítások pl. burkolás, festés, nyílászárók cseréje, fűtés/világítás korszerűsítése. A belső terek megújulása mellett jelentősen nőtt azon települések száma is, ahol új bútorok, polcok, folyóirattartók, asztalok, székek, illetve gyerekbútorok várják a könyvtárba betérőket. Ezek fejlesztése KSZR-forrásból történt.

Fontos kiemelni, hogy a Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma által kiírt *Kistépülések könyvtárainak szakmai eszközfejlesztése, korszerűsítése* című pályázata keretében a megyében 2015-ben 2 szolgáltatóhely bútorzata újulhatott meg, 2016-ban pedig 1 település nyert a pályázaton.

Jelenleg Baranya megye minden településének szolgáltatóhelyén van legalább egy számítógép. 2013-ban az összes szolgáltatóhelyhez viszonyítva, a számítógéppel rendelkezők aránya még csak 78% volt. Az informatikai eszközzel nem rendelkező települések számára vásárolt új gépeken felül a többi településen lecserélésre kerültek az elavult, lassú, rosszul használható számítógépek. A könyvtár összesen 228 számítógépet, 16 laptopot, 128 multifunkciós nyomtatót, 48 db projektort és 56 db vetítővásznat szerzett be a szolgáltatóhelyek számára.

Az elmúlt évek során számos kisértékű eszköz – mint például digitális fényképező, CD- és DVD-lejátszó, tv – került azon szolgáltatóhelyekre, ahol igény mutatkozott ezek beszerzésére. Többféle, közel 2000 kreatív, fejlesztő- és társasjáték színesíti a szolgáltatóhelyek szolgáltatási palettáját.

Jelenleg a szolgáltatóhelyek 95%-ában van internetelés, ami az előző évekhez képest jelentős javulás, hiszen 2013-ban az összes szolgáltatóhelyhez viszonyítva, az internetkapcsolattal rendelkezők aránya csak 88% volt.

A szolgáltatóhelyek alapvető információit tartalmazó Baranya Háló weboldal 2015 végén átalakult. Továbbra is megtalálhatóak rajta a legfontosabb adatok a településekről, továbbá térkép, Corvina-kereső és számos letölthető dokumentum is. Ezen kívül az intézmény két könyvtárbuszáról és a Baranya megyei KönyvtárMozi szolgáltatásról is részletes tájékoztatást nyújt az oldal. Fejlesztése, bővítése folyamatos.⁴

A BKSZR-szolgáltatásról a legnagyobb közösségi oldalon is van lehetőség informálódni, heti több bejegyzés ad hírt, képes beszámolót a megye szolgáltatóhelyein történő eseményekről. 2017 elején 832 követője van az oldalnak.⁵

Rendezvények

A rendezvények koordinálása és megvalósítása az egyik legösszetettebb feladata a szolgáltatásnak. A Csorba Győző Könyvtár 283 településnek biztosít két kisrendezvényt vagy egy nagyot az aktuális év folyamán. Az elérendő cél, hogy a települések könyvtárai az év során legalább négy rendezvényt biztosítsanak a helyi lakosoknak, ebből kettőt a megyei ellátásért felelős Csorba Győző Könyvtár vállal. Az intézmény minden évben frissített

programajánlót állít össze, amelyben minden korosztály számára található programok. Gyermekműsorok, kisebb színházi előadások, bábszínházi műsorok, kézműves-foglalkozások is színesítik a kínálatot, viszont az ún. hasznos információt közvetítő előadásokból a jövőben többet szeretnénk kínálni. Az utóbbihoz sorolhatóak azok a programok, előadások, amelyek az életminőségük javulását segítő tudáshoz juttathatják a helyieket.

A Csorba Győző Könyvtár minden évben bekapcsolódik az országos szakmai szervezetek által indított rendezvénysorozatokba. A tavaszi Internet Fiesta és az őszi Országos Könyvtári Napok rendezvényeibe a szervezők az ország összes könyvtárát igyekeznek bevonni. Baranya megyében a Csorba Győző Könyvtár felelős a megyei koordinációért. Országos szinten Baranya megye a legaktívabbak közé tartozik, hiszen az ellátott települések több mint fele általában csatlakozik a felhívásokhoz. Az országos szervezők kezdeményezései és témaajánlatai mellett az intézmény is segíti a szolgáltatóhelyeket, s általában totóval, kvízzel és egyéb kisebb játékokkal készül. A könyvtárbuszos települések szintén csatlakoznak a két országos kezdeményezéshez. A buszokon dolgozó könyvtárosok totókkal, kvízzel vagy akár egy-egy kézműves foglalkozással szólitják meg az olvasókat.

A Baranyai KönyvtárMozi első éve

A 2015 októberében elinduló országos KSZR-szolgáltatáshoz, a KönyvtárMozihoz 13 baranyai szolgáltatóhely csatlakozott. 11 telepített könyvtári szolgáltatóhelyen és a két könyvtárbuszon indult újtára az új szolgáltatás, amely a vizuális kultúrát viszi el az aprótelepülések lakosságához. Az induláskor csatlakozott 13 KönyvtárMozi helyszínhez 2016-ban további 39 szolgáltatóhely csatlakozott. Október végéig országosan több mint 18 500 könyvtárhasználó vett részt a programokon, ebből az 52 baranyai KönyvtárMoziba 4335-en látogattak el. Baranyában 2016-ban 238 előadást tartottak, több mint 2400 óvodás és kisiskolás, s közel 1700 felnőtt látogatott el, illetve megközelítőleg 300 fő vett részt a vetítéseken a 60 év feletti korosztályból. Azokon a településeken vesznek részt szép számmal a könyvtárhasználók a programokon, ahol a szolgáltatóhely együtt tud működni az óvodákkal, iskolákkal, ifjúsági és nyugdíjas klubokkal, civil szervezetekkel. Baranya megye valamennyi ellátási térségében az aktív, jól működő és technikailag jól felszerelt szolgáltatóhelyeken egyre népszerűbb a KönyvtárMozi, ami a szabadidő kulturált eltöltésén túl igazi közösségépítő funkciót is betölt.

Az elmúlt évek fejlesztéseinek köszönhetően pozitív irányba változott a megye kitelepülési könyvtárainak helyzete, remélhetőleg a szolgáltatásfejlesztési időszak lezárulta után is folytatódhat a megkezdett munka, és hasonló ütemben újulhatnak meg a szolgáltatóhelyek.

JEGYZETEK

1. Szabolcsiné Orosz Hajnalka (összeáll.): Baranya megyei könyvtár-ellátási szolgáltatás öt éves fejlesztési terve. Pécs, Csorba Győző Könyvtár, 2013. [Munkaanyag]
2. Ellátási térségek 2017-ben: Mohácsi ET (27 település), Pécsi ET (23 település), Pécsváradi ET (24 település), Sásdi ET (25 település), Sellyei ET (27 település), Siklósi ET (27 település), Szentlőrinci ET (22 település), Szigetvári ET (26 település), Villányi ET (23 település), Könyvtárbusz 1. (29 település), Könyvtárbusz 2. (30 település).

3. Könyvtárellátási Szolgáltató Rendszer: Ajánlás: 2. átdolg. kiadás. Kecskemét: Bács-Kiskun megyei Katona József Könyvtár, 2016 http://www.bacstudastar.hu/c/document_library/get_file?uuid=320b03eb-938b-4706-93a0-a91de5346e5a&groupId=10804 (Letöltés ideje: 2017.01.24.)
4. Elérhetősége: <http://bkszr.csgyk.hu/>
5. Elérhetősége: <https://www.facebook.com/bkszr>

*A Csorba Győző Könyvtár
kettes számú könyvtárbusza
30 baranyai településen lát el
könyvtári szolgáltatást*

Dancs Szabolcs

Hogyan fogunk katalogizálni a jövőben? – FRBR-alapú bibliográfiai feldolgozás a gyakorlatban

Közel 30 éve merült fel a könyvtárosok legjelentősebb nemzetközi szakmai szervezete, az IFLA berkeiben az ötlet, hogy a bibliográfiai rekordok funkcióit egy részletes tanulmányban foglalják össze. A dokumentum kidolgozását mindenekelőtt a változó műszaki és gazdasági környezet, illetve – jelentős részben – a közös katalogizálás gyakorlatának elterjedése indokolta.

A bibliográfiai tételek funkcionális követelményeire vonatkozó IFLA-zárójelentés, amelyet az angol rövidítés után FRBR-ként ismerünk, 2006 óta – Berke Barnabásné kiváló fordításának¹ hála – magyar nyelven is elérhető, és a szakmai fórumok egyik legfontosabb hivatkozási forrása lett. Jóllehet nem egy kollégánk úttörő módon járult hozzá a dokumentumban foglaltak gyakorlatba való átültetéséhez², az FRBR-alapú katalogizálás hazai megvalósítása és elterjesztése szorosan kapcsolódik az új anglo-amerikai leírási szabályzat, az RDA³ tervezett honosításához.

Az FRBR által lefektetett ún. entitás-kapcsolat modell a bibliográfiai rekordok használoknak négy alapigénye (megtalálni, azonosítani, kiválasztani és megszerezni) szempontjából releváns entítások, az egyes entítások ismérvei és az entítások között lévő kapcsolatok leírására szolgál. Hogy ez közelebbről mit is jelent, megpróbáljuk megvilágítani azzal, hogy betekintünk egy egészen egyszerű RDA-alapú bibliográfiai leírás létrehozásának a munkafolyamatába. Ezáltal képet kaphatunk arról is, hogy a megszokotthoz képest miként változhat meg a könyvtári katalogizálás a szabályzat hazai implementálásával.

Mindenekelőtt – anélkül, hogy a modell részletesebb ismertetésére vállalkoznánk – vegyük sorra, hogy az FRBR az entítások mely csoportjaira épít:

1. csoport: mű, kifejezési forma, megjelenési forma, példány
2. csoport: személy, testület
3. csoport: fogalom, tárgy, esemény, hely

Nézzük meg az 1. csoport entitásait HUNMARC adatmezőkre kivetítve, egy konkrét bibliográfiai leírás adatalemein keresztül! Az egyes sorokban azokat a metaadatokat tüntettük fel, amelyek speciálisan a vonatkozó entitás azonosítását szolgálják:

FRBR: entitások 1. csoportja	HUNMARC adatmező	metaadat
<i>mű</i>	Személynév – főtétele	100 10\$aPlath,\$jSylvia\$d1932-1963
	Egységesített cím – szerzői főtételehez tartozó	240 14\$aThe bell jar
<i>kijelzési forma</i>	Cím és szerzőségi közlés / főcím	245 13\$aAz üvegbúra
	Személynév – további (mellék-tétel)	700 11\$aTandori,\$jDezső\$d1938-
<i>megjelenési forma</i>	Megjelenés	260 ##\$aBudapest\$bEurópa\$c 2014
<i>példány</i>	Elhelyezés / raktári jelzet	852 ##\$m B 252.266

Az adott példában a Sylvia Plath által írt *mű* (The bell jar) *kijelzési formája* a Tandori Dezső által „Az üvegbúra” címen jegyzett fordítás, amelynek *megjelenési formája* a 2014-ben az Európánál megjelent kiadás, melynek egy *példánya* az OSZK-ban a B 252.266 raktári jelzeten elérhető. Az elkövetkezőkben e kiadvány RDA-alapú feldolgozásának egyes lépéseit ismertetjük a RIMMF3 rendszerében. A RIMMF az „RDA in Many Metadata Formats” (= RDA különböző metaadat-formátumokban) rövidítése. Voltaképp egy szoftverről van szó, amely alkalmas RDA-kompatibilis adatok létrehozására és szerkesztésére.⁴

Az alábbiakban egy *műreklordot* látunk. Induljunk ki abból, hogy ez már létezik az adatbázisunkban. Ehhez kell elkészítenünk egy *kijelzési formát* és egy *megjelenési formát*.

The screenshot shows a window titled "W -- nls00000018.txt -- Plath, Sylvia, 1932-1963 + MARC". The interface includes a menu bar (File, Edit, View, Options, Help) and a table with three columns: Element Label, Text, and RDA Rule. The table lists the following metadata:

Element Label	Text	RDA Rule
Work		
RIMMF Identifier °	nls00000018	no rule
Authorized Access Point °	Plath, Sylvia, 1932-1963	6.27.1+
Title of the Work	The bell jar	6.2
Date of Work	1963	6.4
Creator ×	Plath, Sylvia, 1932-1963 <nls00000020>	19.2+
Expression of Work	Plath, Sylvia, 1932-1963. Text <nls00000019>	17.5+

1. ábra Mű leírása a RIMMF3-ban

Hogy továbblépjünk, át kell „ugranunk” a *kijelzési forma* szerkesztéséhez:

Element Label	Text	RDA Rule
Work		
RIMMF Identifier °	nls00000018	no rule
Authorized Access Point °	Plath, Sylvia, 1932-1963	6.27.1+
Title of the Work	The bell jar	6.2
Date of Work	1963	6.4
Creator ×	Plath, Sylvia, 1932-1963 <nls00000020>	19.2+
Expression of Work	Plath, Sylvia, 1932-1963. Text <nls00000019>	17.5+

2. ábra „Ugrás” a kifejezési forma szerkesztéséhez

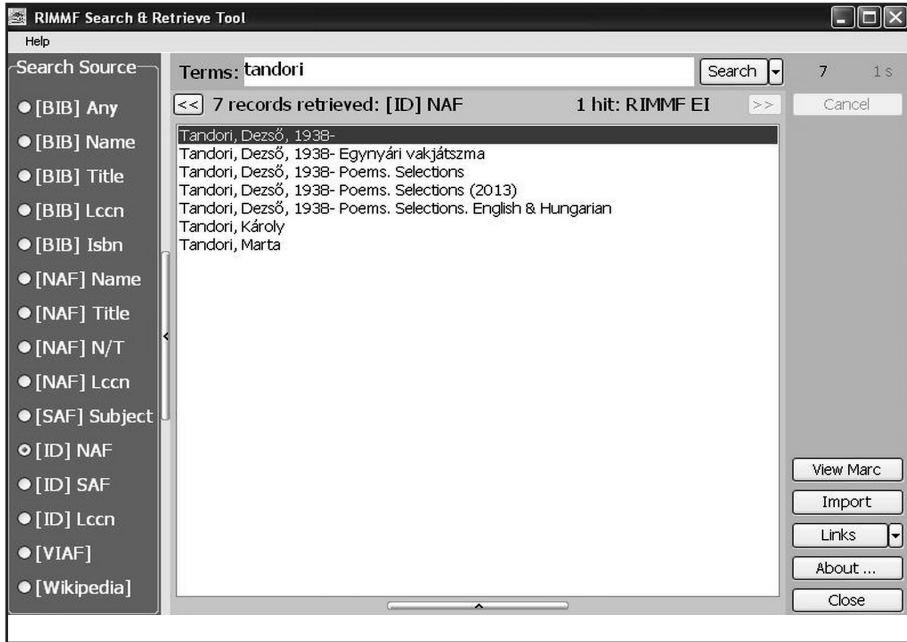
Így jutunk el az űrlaphoz, amely a kifejezési forma szerkesztésére szolgál. Az *RDA Rule* oszlopban található ugrópontok elvisznek minket az RDA szabályzatnak az adott adatelemre vonatkozó pontjaihoz, ehhez azonban mindenekelőtt arra van szükség, hogy előfizzünk a szabályzat elektronikus változatára.⁵

Element Label	Text	RDA Rule
Expression		
Attributes for identifying the Expression †		
Content Type	Text	6.9
Language of Expression	Hungarian	6.11
Date of Expression	1971	6.10+
Attributes for describing content of the expression †		
Summarization of the Content		7.10
Illustrative Content		7.15
Colour Content		7.17
Supplementary Content		7.16
Metadata about Expression data †		
RIMMF Identifier °	nls00000019	no rule
Authorized Access Point °	Plath, Sylvia, 1932-1963. Text	6.27.3
Variant Access Point °		6.27.4.5
Status of Identification		5.7.1
Source Consulted		5.8
Cataloguer's Note		5.9
Relationships †		
Work Expressed	Plath, Sylvia, 1932-1963 <nls00000018>	17.6+
Manifestation of Expression	Az üvegbura. Európa. 2014. Volume <nls00000021>	17.9+
Contributor ×		20.2+
Related Expression ×		26.1+

3. ábra Űrlap a kifejezési forma szerkesztéséhez

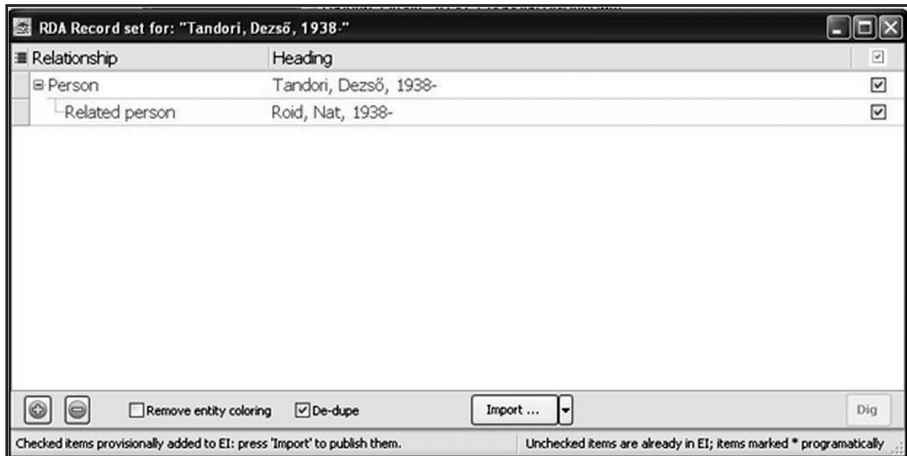
Fontos, hogy az RDA-alapú feldolgozás munkafolyamatában jelentős szerep jut a névtereknek. A könyvtárosok mindig élen jártak a normalizálásban, akár az elemkészletekről (ld. ISBD-adatelemek, MARC-mezőnevek stb.), akár az adattartalmakról van szó (egysé-

gesítés; besorolási rekordok, utalók létrehozása). Mint látjuk, a normalizálás új szintje a sokrétű adatkapcsolatok létrehozására épül: a *kifejezési formához* kötődő közreműködő *személy* (ld. az entitások 2. csoportját) leírását beemelhetjük egy külső névtérből, ezáltal egyszerűen kapcsolatot létesítve a két adatforrás (a mi katalógusunk és a névtér) között:

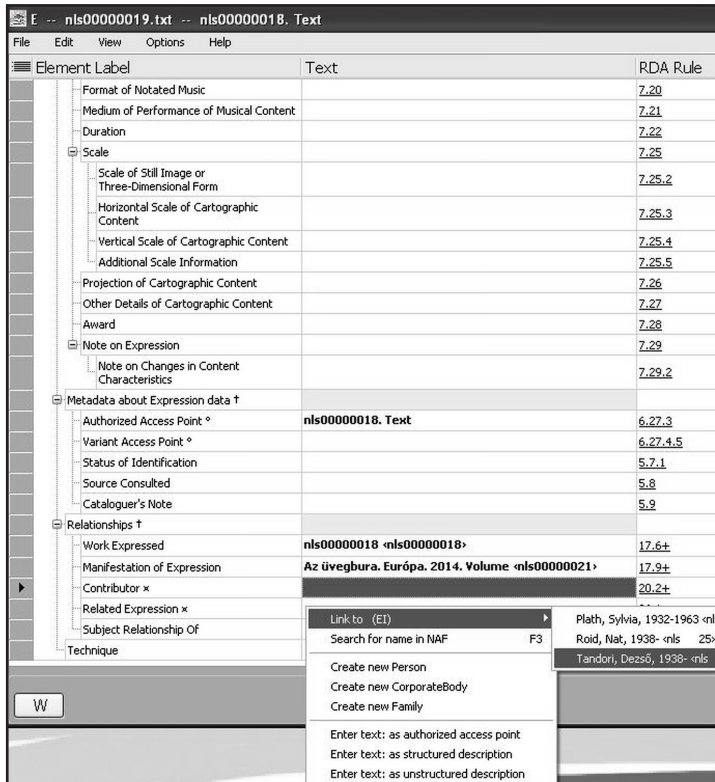

4. ábra A közreműködő kiválasztása névtérből

A képernyőkép bal oldalán láthatjuk a névtereket, amelyekben kereshetünk, köztük – többek között – az OCLC által fenntartott virtuális besorolási állományt, a VIAF⁶-ot. A közreműködő személyhez tartozó rekordokat ezután importáljuk, majd létrehozzuk a *kifejezési forma* rekordjával a kapcsolatot:

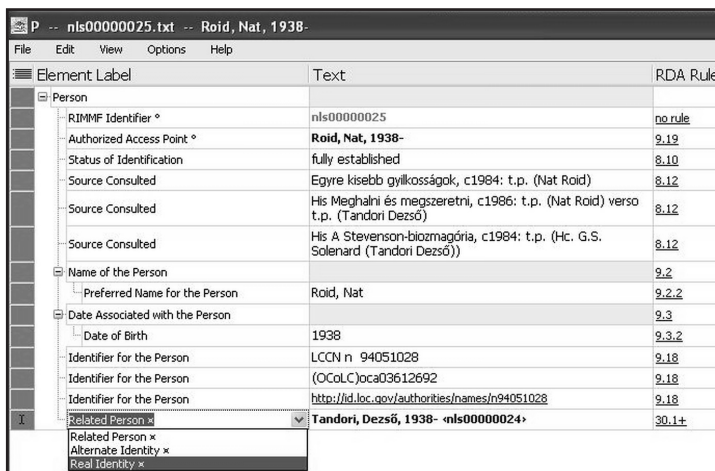

5. ábra A közreműködő személy rekordjainak importálása a névtérből

6. ábra A közreműködő beemelése (linkelése) a rekordba

Módunkban áll az ugyancsak a közreműködő személyhez tartozó importált rekordok, illetve (id)entitások közötti kapcsolat definiálása. Az alábbiakban Tandori Dezsőt NatROID valós identitásaként adjuk meg, ilyen módon jelezve, hogy utóbbi a költő álneve.

7. ábra Kapcsolat definiálása a közreműködő személyhez tartozó rekordok között

Ezen a ponton, a *mű* és a *kijelzési forma*, valamint a kapcsolódó *személy* típusú entitások definiálását és összekapcsolását követően visszatérhetünk a kiadvány, azaz a *megjelenési forma* leírásához.

Element Label	Text	RDA Rule
Manifestation		
RIMMF Identifier °	nls00000021	no rule
Composite Key °	Az üvegbura. Európa. 2014. Volume	
Title	Az üvegbura	2.3
Title Proper	Az üvegbura	2.3.2
Variant Title	üvegbura, Az	2.3.6
Statement of Responsibility		2.4
Statement of Responsibility Relating to Title Proper	Tandori Dezső	2.4.2
Publication Statement		2.8
Place of Publication	Budapest	2.8.2
Publisher's Name	Európa	2.8.4
Date of Publication	2014	2.8.6
Copyright Date	1971	2.11
Media Type	other	3.2
Carrier Type	volume	3.3
Extent statement †	287 p.	3.4
Number of units †	287 p.	3.4.1.3
Dimensions		3.5
Dimensions of Map, Etc.	21 cm	3.5.2
Expression Manifested	Plath, Sylvia, 1932-1963. Text «nls00000019»	17.1+

8. ábra A megjelenési forma rekordja

Lássuk végül munkánk gyümölcsét, a létrehozott entitásrekordok kapcsolati fáját (R-Tree):

Relationship	Heading
Work	Plath, Sylvia, 1932-1963. The bell jar
Expression of work	Plath, Sylvia, 1932-1963. The bell jar. Text
Manifestation of expression	Az üvegbura. Európa. 2014. Volume
Contributor	Tandori, Dezső, 1938-
Creator	Plath, Sylvia, 1932-1963

9. ábra A kapcsolati fa (R-Tree)

Végezetül megjegyezzük, hogy az egyes rekordok a RIMMF3 alkalmazásban különböző, így például MARC-formátumban is megjeleníthetők, illetve exportálhatók.

Összefoglalásként elmondható, hogy a vázolt munkamenet nagyban eltér a szokványos, kiadványközpontú katalogizálástól, amennyiben ez esetben először entitásleírásokat hozunk létre, majd ezeket összekapcsoljuk egymással. Az RDA bevezetése tehát munkafolyamataink újragondolására ösztönöz. Az RDA alkalmazásához, megértéséhez szükséges elméleti támpontokat és jó gyakorlatokat a Könyvtári Figyelő hasábjain tervezzük a jövőben megjelentetni.

Jelen írásunkkal messze nem az volt a célunk, hogy mélyebben elmerüljünk az FRBR-alapú katalogizálás rejtelmeiben, csupán rövid ízelítőt szerettünk volna adni abból, hogy

várhatóan hogyan alakul át a közeli jövőben a bibliográfiai feldolgozás munkafolyamata, valamint válaszolni kívántunk arra a sokszor feltett kérdésre: mit is jelent konkrétan a jövő gyakorló könyvtárosai számára az új megközelítés alkalmazása.

JEGYZETEK

1. FRBR – A bibliográfiai tételek funkcionális követelményei: Zárójelentés = Functional Requirements for Bibliographic Records: Final report. <http://www.ifa.org/files/assets/cataloguing/frbr/frbr-hu.pdf> (2017. január 16.)
2. Néhány példa: TÓTH Loránd: Egy kurrens nemzeti bibliográfiai műhely az ezredfordulón = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 13. évf. 1. sz. 2004. pp. 25-30. <http://ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikkek/valcikkek0401/toth.html>; HORVÁTH Ádám: FRBR / RDA az OSZK rendszereiben (konferencia-előadás). <https://videotorium.hu/hu/recordings/11840/frbr-rda-az-oszk-rendszereiben> (2017. január 16.)
3. Resource Description and Access = Forrásleírás és hozzáférés, magyar nyelven bővebben: DUDÁS Anikó: Forrásleírás és hozzáférés: az új angol-amerikai katalogizálási szabályzat (RDA) és kritikája = Könyvtári Figyelő, 58. köt. 4. sz. 2012. 727-750. p. <http://ki.oszk.hu/kf/2013/01/forrasleiras-es-hozzaferes-az-uj-angol-amerikai-katalogizalasi-szabalyzat-rda-es-kritikaja/>; DUDÁS Anikó: Nemcsak weben lenni, hanem webből lenni: a Funkcionális követelmények (FR) metaadatmodell-család névterei és a szemantikus web = Könyvtári Figyelő, 59. köt. 1. sz. 2013. 45-64. p. <http://ki.oszk.hu/kf/2013/04/nemcsak-weben-lenni-hanem-webbol-lenni-a-funkcionalis-kovetelmenyek-fr-metaadatmodell-csalad-nevterei-es-a-szemantikus-web/> (2017. január 16.); az RDA átültetésének jó gyakorlatáról: DANCS Szabolcs: A Bibliográfiai Átállás programja – az RDA franciaországi átültetése = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 63. évf. 9. sz. 2016. 344-352. p.
4. Bővebben: <http://www.rdaregistry.info/rimmf/> (2017. január 16.)
5. Az elektronikus változat – előfizetés esetén – az RDA Toolkit rendszeren keresztül érhető el. <https://access.rdatoolkit.org/> (2017. január 16.)
6. The Virtual International Authority File (VIAF). <https://viaf.org/> (2017. január 16.)

Knapp Éva

Báthory István lengyel király könyvajándéka az ELTE Egyetemi Könyvtárban

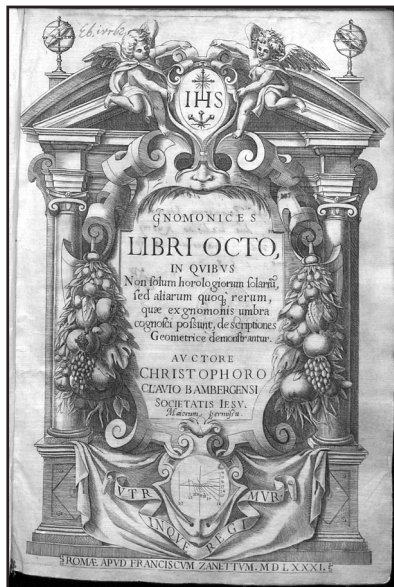
A kora újkori Európa humanista műveltségű uralkodói gyakran ajándékoztak értékes, egyedivé tett nyomtatványokat. Az ELTE Egyetemi Könyvtár törzsgyűjteménye több királyi ajándékkönyv őrzőhelyévé vált – elsősorban a 18. század utolsó negyedét követően, amikor államosították jogelődjét, a nagyszombati jezsuita egyetem könyvtárát, és hosszú időre a feloszlott szerzetesrendi könyvtárak országos gyűjtőközpontjává minősítették.

Pázmány Péter 17. századi tudós könyvgyűjteménye maradványát, pozsonyi magánkönyvtárának ide került töredékrészét bemutatva¹ néhány évvel ezelőtt felhívtam a figyelmet II. Ferdinánd német-római császár, magyar és cseh király Pázmánynak ajándékozott, az ELTE Egyetemi Könyvtárba került könyvajándékára. A VI. században élt Ioannes Filoponos görög-latin nyelven közreadott műve a Teremtés Könyve első fejezetéről szól. A nyomtatványt (Joannis Philoponi In Cap. I. Geneseos, De mundi creatione libri septem [...], Viennae Austriae, Gregorius Gelbhaar, 1630.) egy, a bécsi császári könyvtárban őrzött kéziratból rendezték sajtó alá az uralkodó, II. Ferdinánd engedélyével (1626. augusztus 4.) és Balthasar Cordier (1592–1650) antwerpeni jezsuita szellemi közreműködésével. A különlegesen mives kötéssel (sötétvörös bőrkötés, elől és hátul aranyozott vaknyomásos léniával, a sarkokban aranyozott vaknyomásos virágokkal, királyi supralibros-szal – elől II. Ferdinánd kiscímere, hátul II. Ferdinánd középcímer), aranymetszéssel és a címlapon Pázmány Péter kézzel festett bíborosi címerével egyedivé tett kötetet a supralibros tanúsága szerint Pázmány valószínűleg bíborossá kreálása (1629) alkalmából kapta ajándékként az uralkodótól (a példány jelzete: Bar.11007). Hasonló, uralkodóktól származó kötetek – esetenként ennél bonyolultabb úton-módon – szintén a gazdag és kiemelkedően értékes történelmi gyűjtemény részei lettek.

Közismert történelmi tény, hogy a varsói lengyel királyválasztó gyűlésen (1575. november) Báthory István ugyan mindössze egyetlen szavazatot kapott, de a Miksa császárral elégedetlen lengyel nemesség jelentős része az erdélyi fejedelem mellé állt. Báthory 1576. januárban tette le a királyi esküt, majd Krakóba ment, ahol feleségül vette Jagello Annát, és ugyanebben az évben királlyá koronázták. A magas műveltségű katolikus, de Habs-

burg-ellenes Báthory a művészetek széles körű pártfogója volt, nem véletlen, hogy a történetíró Kemény János alakját Hunyadi Mátyás királlyal állította párhuzamba.² A lengyel királyi udvarban Báthory mellett több magyar személy töltött be magasabb pozíciót. Így például Wesselényi Ferenc volt Báthory első kamarása, és a nagy műveltségű humanista, Kovacsóczy Farkas is két évig tevékenykedett a királyi udvarban. Báthory mellett szolgált továbbá Abafáji Gyulay Pál, Kendy Péter, Chiakor György, Posgai Zsigmond, Horváth András, Károlyi Boldizsár, Palotai György, Kemény Boldizsár, Büdöskuthy István, Szilvási Boldizsár, Bánffy István, Bezerédi Ferenc, Irinyi György, Karácson István, Bakai György és még sokan mások.

Egy Abafáji Gyulay Pál kezétől származó könyvbejegyzés szerint („Paullus Giulaÿ, donatum sibi ab Rege Poloniarum Stephano librum [...]”) Báthory István megajándékozta őt Cristoforo Clavio (1538–1612) jezsuita matematikus és csillagász 1581-ben Rómában megjelent *Gnomonices libri octo* (Roma, F. Zanetti, 1581) című munkájával.³

Christophorus Clavius, Gnomonices libri octo (Roma, F. Zanetti, 1581), díszcímlap

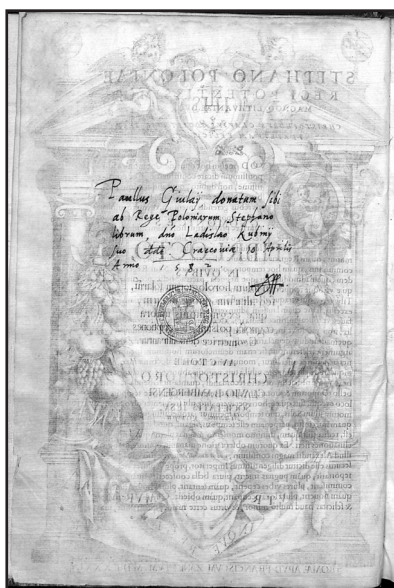
Claviónak (Clavius), a vatikáni csillagvizsgáló megalapítójának, akit kortársai a 16. század Euklidészének neveztek, több magyar tanítványa volt,⁴ s e munkája mecénásának Báthory Istvánt nyerte meg. A mű az árnyékvető pálcáról (gnomon, gnómón), az egyik legősbibb és legegyszerűbb csillagászati mérőműszerről szól, amelyet bizonyos mértékben napóráként is lehet használni. A kötet Báthorynak szóló dedikációjában a szerző egyaránt dicséri mecénásának műveltségét, a jezsuita rend iránti liberalitás-át, valamint katolikus hitét és állhatatosságát.

A jó állapotú, alig használt kötetben használói bejegyzés nem található. A kötetet – a már bemutatott, II. Ferdinándtól Pázmánynak ajándékozott kötethez hasonlóan – díszes kötéssel látták el, mely minden valószínűség szerint Rómában készült 1581-ben, a nyomda gondoskodásának megfelelően. A mecénás Báthory Istvánnak „címet” sötétvörös

bőrkötést elől és hátul aranyozott vaknyomásos léniákkal, geometrikus motívumokkal és stilizált aranyozott vaknyomásos levelekkel, pillangókkal és méhekkal díszítették. A kötés előlapjának közepére a koronás Báthory-címert (királyi supralibros) nyomták. A királyhoz méltó kötés arany metszéssel egészül ki. (2. kép)

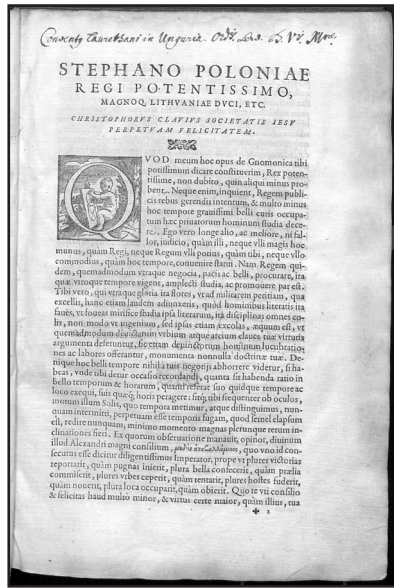
Az első kötéstábla

Abafüji Gyulay Pál kézíratos bejegyzése a díszcímlap hátoldalán

A mű díszcímlapjának hátoldalán olvasható Gyulay-bejegyzéssel (3. kép) – mely a kötetet Kubinyi Lászlónak szóló tovább ajándékozó szöveggel folytatódik („[...] domino

Ladislaó Kubinyi suo dedit. Cracoviae, 10 Aprilis Anno 1582.”) – és a dedikációs lap felső részére írt „Conventus Laurethani in Ungaria Ord[in]is Serv[orum] B[eat]ae V[irgin]is M[ari]ae” újabb tulajdonosi bejegyzéssel (4. kép) a közelmúltban ketten is foglalkoztak. Boross Klára egy kiállítási katalógus tételében írta le a két kéziratoss bejegyzést és megállapította, hogy a kötet a lorettomi szervita könyvtárból került az Egyetemi Könyvtárba.⁵ Viskolcz Noémi Nádasdy Ferenc könyvtáráról szóló munkájában értekezett a kötetről. Viskolcz szerint ez a könyv „[...] a király személyes példánya lehetett, aki azonban nem tartott igényt rá [...] Gyulai [I] Pálnak adta, majd ő Kubinyi Lászlónak továbbította 1582-ben. Hogy hogyan és mikor jutott a Nádasdyakhoz, források híján nem lehet megállapítani (a lorettói szerviták bejegyzése alapján feltételezhető, hogy a kötet Nádasdyé volt)”.⁶

A lorettomi szerviták tulajdonosi bejegyzése

Mindkettőjük figyelmét elkerülte a díszes kötés elő táblájának felső részén a geometrikus dísz-sor alatti kettős léniára nyomott supralibros (C G T D B F R H P), melynek segítségével jól rekonstruálható a kötet „útja” Rómától az ELTE Egyetemi Könyvtárig.

Abafői Gyulay Pál (latinus nevén Paulus Giulanus, Paulus Julianus), Báthory István humanista műveltségű titkára a páduai egyetemen tanult, ismeretségi köréhez tartozott – többek között – Thurzó Elek és Szaniszló, Horváth Gergely, Listhius János, Pesthy Ferenc, Kubinyi László, Hoffmann György. Baráti köréhez tartozott – szintén többek között – Kovácsóczy Farkas, Verancsics Faustus és Zsámboky János.⁷ Bekes Gáspár titkárként érkezett Lengyelországba, ahol 1577-től Báthory titkára lett, s nemességét is nyert ugyanezen évben november 4-én. Királyi titkárként elősorban adminisztratív és szervező munkát végzett. A Báthory által mecénált Clavio-munkát közvetlenül megjelenése után kaphatta ajándékba a királytól. Gyulay könyvszerető és -gyűjtő diplomata, politikus és író volt. Végredelele elején külön rendelkezett könyveiről (illetve talán könyvei egy részéről).⁸ 1582-ben, amikor a királyi ajándékkötetet tovább ajándékozta, két jelentős

hivatali megbízatása volt. Vilnából Krakkóba utazott közelebről nem részletezett királyi ügyekben, valamint felkereste Gniezno érsekét Blonában. Minden valószínűség szerint krakkói útja alkalmával, április 10-én találkozott egykori páduai diáktársával, Kubinyi Lászlóval, akinek ismeretlen okból átadta a díszes Clavio-kötetet, és ennek tényét bejegyezte a nyomtatványba.

Kubinyi (I.) László egyik fia, Tamás Árva vármegye követe volt, aki minden valószínűség szerint a megye származás szerinti örökös főispánjának, a könyvgyűjtő Thurzó Györgynek (1567–1616) adta tovább a nyomtatványt. A kötet supralibros-ának tanúsága szerint (C G T D B F R H P = Comes Georgius Thurzó de Bethlenfalva Regni Hungariae Palatinus) a kötet Thurzó nádorrá választását követően (1609) került biccsei gyűjteményébe.⁹ Ismeretes, hogy Thurzó György bejegyezte könyveibe a jelmondatát, esetenként megemlékezett a beszerzés körülményeiről is, könyveit maga köttette, s a fennmaradt köteteken gyakori a supralibros.¹⁰ A Thurzó-könyvtár egyben a nádori reprezentáció része volt, s Thurzó György halála után örökösei megosztottak a könyveken. Az egykori nádori könyvtár állományának mintegy negyede maradt fenn, vált példányszerűen is rekonstruálhatóvá. A Clavio-kötetet e történeti állományrekonstrukció keretében még nem vették számba, jóllehet ide tartozik.

A Báthory István lengyel királyhoz kötődő Clavio-példányt Thurzó György nádor fia, Thurzó Imre (1598–1621) árvai főispán, királyi táblabíró és nádor örökölhette, aki 1618-ban vette feleségül Nyáry Krisztinát (1604–1641). Thurzó Imre halála után özvegye vihette magával a kötetet második házasságába, melyet 1624-ben kötött Esterházy Miklóssal, aki 1625-től volt Magyarország nádora. Elképzelhető az is, hogy Esterházy Miklós erről a nevezetes példányról már akkor tudomást szerzett, amikor a nagynénjénél, Kubinyi Lászlóné Esterházy Magdolnánál nevelkedett. Esterházy Miklós és Nyáry Krisztina házasságából kilenc gyermek született, közülük Esterházy Júlia Anna (1630–1669) hozománya részeként kaphatta meg a kötetet, amikor férjhez ment Nádasdy Ferenchez (1623–1671). Így került Clavio munkája a nevezetes Thurzó-könyvtárból egy másik, szintén nevezetes gyűjteménybe, a Nádasdy-könyvtárba.

A Wesselényi összeesküvésben való részesség miatt lefejezett Nádasdy Ferenc teljes vagyonát elkobozta a királyi kincstár, s könyvtárának egy részét a lorettomi szervita rendház kapta meg. Így került Lorettomba Clavio *Gnomonices libri octo*ja is, amint erről a már említett „Conventus Laurethani in Ungaria Ord[in]is Serv[orum] B[eatae] V[irgin]is M[ari]ae” tulajdonosi bejegyzés tanúskodik. Lorettomból a szervita rendház felosztatása után a Nádasdy-könyvek egy része 1787-ben a jelenlegi ELTE Egyetemi Könyvtár jogelőd könyvtárába, a felosztatott szerzetesrendi könyvtárak országos „gyűjtőközpontjába” került, s a kötetnek máig ez a gyűjtemény az őrzőhelye.

JEGYZETEK

1. Knapp Éva: Pázmány relikviák a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Budapest, ELTE Egyetemi Könyvtár, 2012.
2. Vö., Báthory István emlékezete. szerk. Nagy László. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1994.
3. A kötet jelzete az ELTE Egyetemi Könyvtárban Ant.6000.
4. Clavius tanítványa volt például Nagy János, aki 1594–1600 között Rómában végezte tanulmányait. Hazatérése után Nagy az Osztrák-Magyar Jezsuita Provincia két egyetemén,

Grazban és Bécsben tanított matematikát, melynek keretében különféle hasznos, gyakorlati ismereteket is el lehetett sajátítani, így például a földmérést, a csillagászatot, a napórák állítását és az optika törvényszerűségeit.

5. Boross Klára: Cristoforo Clavio, jezsuita csillagász munkája Báthory István király számára, Rómában készült díszkötésben. In: Mátyás király öröksége. Késő reneszánsz művészet Magyarországon (16–17. század). szerk. Mikós Árpád, Verő Mária. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, 2008. 127–128.
6. Viskolcz Noémi: A meczenatúra színterei a főúri udvarban. Nádasy Ferenc könyvtára. Szeged – Budapest, Szegedi Tudományegyetem – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2013. 34, 565.
7. Vö., Szabó György: Abafáji Gyulay Pál. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1974; Gábor Almási: The Uses of Humanism: Johannes Sambucus (1531–1584), Andreas Dudith (1533–1589) and the Republic of Letters in East Central Europe, Leiden – Boston, Brill, 2009. 62–63, 94, 358.
8. „Az mely deák és görög könyveim cancellarius uramnál vannak, mellyeknek mind registroma vagyon, hagyom az brassai város bibliothecájának.” Szabó, i. m. (7. jegyzet) 111.
9. Vö., Ludányi Mária: Könyvtárrendezés Thurzó György nádor udvarában 1611-ben = Collectanea Tiburtiana, Szeged, 1990, 271–277.
10. Thurzó György többféle supralibros-t használt, így például: GTDB = Georgius Thurzó de Bethlenfalva; GTDPCA = Georgius Thurzó de Bethlenfalva Perpetuus Comes Arvensis; SAC = Supremus Arvensis Comes; CGTRHP = Comes Georgius Thurzó Regni Hungariae Palatinus, valamint a Clavio-köteten alkalmazott supralibros. Helena Saktorová, Thurzó György nádor és az Illésházyak családi könyvtára. In: Kék vér, fekete tinta. Arisztokrata könyvgyűjtemények 1500–1700. szerk. Monok István. Budapest, OSZK, 2005. 141–147.

Az Országos Széchényi Könyvtár (mint az Arany-kéziratok jelentős részének őrzője) a kezdetektől részt vállalt az **Arany János-émlékév 2017** szakmai előkészítésében, s méltó megünnepléséhez változatos programokkal járul hozzá. Ízelítő a programokból:

2017 április végén **„Más csak levelenként kapja a borostyánt...”** című

interaktív **Arany János-kiállítás;**

200 határon inneni és túli **kortárs magyar költő autográf, Arany János emlékének szentelt, vagy az életműhöz kapcsolódó kéziratos verse**

az OSZK Kézirattár külön fondjában;

2017. október 14. és november 17. között **„Te aranyok Aranya!”** címmel **Arany János-szavalóverseny** magyarországi és határon túli magyar felső tagozatos és középis-
kolás diákok számára;

2017. november 23-24-én **OSZK Tudományos Ülésszak**, amelyet a Kaláka együttes és Huzella Péter közös **Arany-koncertje zár;**

2017. november 24–25-én Arany János Családi Napok **kézműves-foglalkozással, közös játékokkal, adventi könyvvásárral.**

Inkább megérteni, mint ítélezni – iskolai élő könyvtár Komlón

2016. december 7-én iskolánk, a komlói Nagy László Gimnázium és a Pécsi Tudományegyetem KPVK Könyvtár Tanszékének közös szervezésében valósult meg egy közel 5 órás érzékenyítő program, Élő Könyvtár címmel. A rendezvény keretében diákjaink olyan társadalmi csoportok, kultúrák képviselőivel folytathattak személyes hangvételű, kiscsoportos beszélgetéseket, akik felé gyakorta előítéletekkel fordulunk, sztereotípiákban, sok téves információval tűzdelve gondolkodunk róluk. Írásunkban a program pozitív tapasztalatairól, az olvasóként részt vevő diákok élményeiről számolunk be.

Milyen volt kölcsönözni és meghallgatni az „élő könyveket”? *Megdöbbenő.* Mert ezek az emberek nem szerepet játszottak, hanem valóban megélték mindazt, amit elmeséltek nekünk. „Könyvek”, amelyek megszólaltak. Köztük fogyatékkal élők: mozgássérültek, vakok, gyengén látók, siketek, továbbá józan szenvedélybetegek, melegek, leszbikusok, illetve bizonyos vallások vagy etnikai csoportok, szubkultúrák képviselői.

És hogyan reagáltak rá a diákok? „Amikor először bejelentette az osztályfőnökünk az „Élő Könyvtár” programot, nagyon izgatott lettem, nagyon megtetszett az a gondolat, hogy más, idegen emberektől lehet kérdezni, ők pedig mindenre őszintén válaszolnak majd. Nem is kellett csalódnom. Igaz, én túlságosan zavarban voltam, egy kérdés sem jutott az eszembe, de az osztálytársaim kérdéseire mindegyikük habozás nélkül válaszolt.” (B. Bereniké) „Annyi élmény ért abban a pár órában, hogy az ember nehezen találja a megfelelő szavakat. Mégiscsak talán a legjobb az lesz, ha az elején kezdem. Amikor először hallottunk erről a lehetőségről az osztályfőnökünkötől, nem tudtuk, mire számítsunk, azonban egy dologban biztosak voltunk: hallani szeretnénk ezeknek az embereknek a történeteit.” (Sz. Dalma)

Az első alkalommal józan szenvedélybeteget „kaptam”, mert könyvtárostanárként csak azoknak a beszélgetéseit tudtam meghallgatni, akik a könyvtárba és az olvasóterembe ültek be beszélgetni, míg más csoportok egy-egy tanteremben ültek le a választott könyvükkel. István 27 évet (!) drogozott. A szere valamilyen mákszármazék (ópium, morfium) volt, főleg a heroin. Hogy jutott ideig? Terhelt családból származott, apja

alkoholizmusa miatt lenézte az alkoholt. Amikor megszületett, már hátránnyal indult. Amíg normális esetben egy kisbaba nullán van, addig ő – ahogy a hozzá hasonló tízezrek – negatív „csúszással” kezdte meg az életét. Meglopta a szüleit, lopott bármilyen boltból, prostituálta magát, csak hogy a mindennapi adaja meglegyen. És végül mi bírta rá, hogy elszakadjon a drogtól? Rengetegen meghaltak már körülötte, egyetlen barátja maradt, együtt kerültek be a toxikológiára. A mellette lévő ágyban feküdt, amikor meghalt. Ez Istvánt annyira megviselte, hogy elhatározta: túllövi magát, azaz öngyilkos lesz. Amikor kiengedték a toxikológiáról, elkezdte mindenfélével belőni magát. Míg végül elkapták a rendőrök. Berakták hátra az autóba, de ő azt hitte, hogy bezárták, és ki akart szabadulni. Amikor kijózanodott, belenézett a tükörbe és látta, hogy egy 60 kilós öregember néz vissza rá. Akkor ment el a rehabilitációs intézetbe. Ehhez teljesen el kellett szakadnia korábbi környezetétől, Szegedtől.

A következő élménybeszámoló F. Laurától származik:

„A beszélgetések hatása egyértelműen érzékelhető volt. Néhány társam és tanárom kisírt szemekkel tért vissza az egyik beszélgetésről. Számomra leginkább emberi sorskérdéseket vetett fel az Élő Könyvtár. Az általunk hallgatott – ma már tiszta, de korábban kábítószer-függőségben élő – férfi születése óta olyan helyzetben élt, amelyből egyenes út vezetett a szenvedélybetegség felé. Tanúja volt saját barátja halálának, utálta azt az embert, akivé vált, számtalanszor próbált leszokni a drogról, és többször is véget akart vetni a saját életének.

Számomra mégis a legmeghatározóbb maga a gyógyultság és a „gyógyultnak maradni” akarás volt. Sok diáknak ahhoz sincs akaratereje, hogy megtartsa az elégséges osztályzatát, vagy heti rendszerességgel végezzen testmozgást. A helytelen mikro döntéseink többünket rossz irányba sodornak. Hibákat követünk el, amelyeknek nem is érzékeljük a súlyát mindaddig, amíg valami nagyobb baj nem történik. Nem kellene elüldögnünk a saját életünk mocsarában, a sorsot hibáztatni a minket ért csapásokért és kudarcokért, hanem akaratereővel és eltökéltséggel harcolni azért, hogy jobbá váljunk. Az általunk elért eredmények boldogabb, elégedettebb és magabiztosabb emberré tesznek bennünket.”

Kicsit rövidebben, de annál lényegre törőbben fogalmaz P. Sára: „A józan drogos férfi nagy hatással volt rám. Nagyon megindított, hogy teljesen megnyílt előttünk, minden kérdésre válaszolt, még azokra is, amik láthatóan kényelmetlenül érintették. A találkozás előtt nem gondoltam volna, hogy ilyen embertől is lehet tanulni, pedig igen: akaratot, bizalmat, kitartást.”

„Nyilván az emberek többsége elveti azon társait, akik káros szerekhez nyúlnak. Megszólják őket, pedig – mint mindennek – ennek is van valami háttere, és amíg nem ismerjük a történetüket, csak számkivetett „alja” népek tartjuk őket. Az Élő könyvtár programnak köszönhetően volt lehetőségem beszélgetni egy középkorú férfival. Istvának hívták. Ahogy ott ültem, hallgattam az életét, borzongva tettem fel neki kérdésemet: miért? Elmesélt mindent. Nem egy barátját veszítette el, és ha csak belegondolok, hogy ez az ember több mint húsz évig, nap mint nap nyúlt tudatmódosító szerekhez, én pedig még csak 19 éves vagyok... István sem hitte, hogy az emberek ismét befogadják maguk közé, de kellemesen csalódott. Az elvonó sikeres volt, és mára normális életet él. Van munkája, felszedett pár kilót, a fogai épek, de ami a legfontosabb: drogok nélkül telnek a napjai.” (F. Violet)

Könyvtáros hallgatók az olvasószolgálaton – a diákok kikölcsönzik az élő könyveket

„Számomra egyértelmű volt, hogy a mai világunk egyik legnagyobb akadályát érintő kérdést, a függőséget szeretném kicsit kivesézni. Egy nagyon rendes férfit kaptunk meg „könyvként”. Egy rokonszenves, de elég megviselt testi és lelki világú ember állt velünk szemben. Sokunkat már az elejétől sokkhatásként ért és a sírás kerülgetett, ahogy mesélte az életét.(...) A történet végén elmondta, hogy amikor először tiszta volt a tudata, nem ismerte meg magát, hiszen a tudatában még a fiatal énkép létezett. Az elmúlt húsz év tudatmódosítása kegyetlenül hatott rá. Nagyon erősnek és határozottnak tartom, hogy most már több mint 3 éve él gyilkos szerek nélkül, és már előadásokat is képes tartani, hogy a történetéből okulva, ha már tízből egy emberen is segít – életet mentett gyakorlatilag.” (Sz. Dalma)

A következő élő könyv, Fruzsini szintén terhelt család sarja. Bár kívülről mindez nem látszott, úgy tűnt, minden a legnagyobb rendben van. Szintén józan szenvedélybeteg, aki már sohasem lesz egészséges. Mindennap el kell mondania, hogy hány napja „tiszta”. Még nem fejezte be az általános iskolát, már ivott. Aztán rátért a gyógyszerre és arra ivott, plusz a drogokra, nem volt válogatós, jöhetett bármi: speed, extasy, LSD. Sokszor csapódott dílerekhez, mert akkor nem volt gondja a drogokra. Az alkoholisták gyerekei a mintáik miatt felnőttként gyakran depressziósok, társfüggőséggel és anyagi kiszolgáltatottsággal küzdenek. A lányra mindhárom igaz volt. Emlékszik egy esetre, amikor a testvére azt mondta, hogy az anyukájuknak infarktusa van, és nagyon gyorsan kell jönnie. Így tudták kirángatni arról a helyről, ahol – valószínűleg – Ginát kaphatott és megerőszkolták. Azt tudni lehet, hogy a drogosok mindegyikénél minden út vége ugyanaz: börtön, intézet vagy halál. A lánynak is el kellett szakadnia korábbi lakhelyétől, Debrecentől. Ez alapszabály: nem szabad visszaengedni a korábbi „jászsóterére”, ahol nem tudott „nem” mondani, azzal a hellyel meg kell szakítania a kapcsolatot.

Diákunk, M. Stella ezt írta róla: „Számomra hihetetlenül megindító volt néhány pillanat. Sokan a könnyeinkkel küszködtünk. Remek lehetőség volt arra, hogy rájöjjünk, milyen szörnyűségek is vannak ezen a világon. Ilyenkor az ember kicsit átértékeli a dolgokat maga körül. Elgondolkodik azon, hogy egy rossz döntés árán tönkremehet a hátralévő életünk. Szerencsére a józan szenvedélybeteggel nem ez történt.”

Tömeges olvasói érdeklődés az LGBTQ-könyvek iránt

Martin transzvesztita élő könyv volt. Egy kis fogalommagyarázattal kezdtük, hogy mi a transznenő és a transzvesztita között a különbség. A transznenő egyszerűen rossz testbe született: fiúk, akik lányoknak érzik magukat, és fordítva. Ők azok, akik átoperáltatják magukat. A transzvesztitának örömet jelent a másik nem ruháiba belebújni. Ennek több „fokozata” van. Az egyik a „cross-dresser” (átöltöző) szereti, ha az ellenkező nem ruháit hordhatja. Normális heteroszexuális életet élhet, még gyermeke is lehet, de a városban az ellentétes neműként jelenik/jelenhet meg. A másik a „drag queen” (pucckirály) is beöltözik a másik nem ruháiba, de csak azért, hogy szórakoztasson. Egyszerűen ez egy színpadi „műfa”. (Sokan nem tekintik őket transzvesztitának.) Martin azt mondta, hogy mindig megnyugodott, amikor megtalálta a megfelelő fogalmat, amelyben dolgozni, élni tud.

Mellette ott volt Matyi, szexuális orientáció alapján más, meleg. Utálja azokat, akik rátesznek egy lapáttal a melegségükre, és nyafogós hangon beszélnek, jellegzetes kézmozdulatokat használnak. Tanárként inkább átmentem az olvasóterembe, mert a diákok nem mertek volna előttem „belelapozni a könyvbe”. „Én abba a csoportba kerültem, ahol három fiatal mesélt magáról. Egy leszbikus, egy meleg és egy transzvesztita „könyvet” vettem ki. Nagyon jó volt látni a szeretetet és az erős kapcsolatot köztük. Igazi barátoknak tündek. Őszintén meséltek magukról, az életükről és még képeket is mutattak. Kérdezhettünk is, amire szívesen válaszoltak. Szerintem nagyon nehéz mások számára megnyílni, és az igazat elmondani olyan témában, amelynek elég vegyes a megítélése” (C. Ramóna)

A könyvtárban az utolsó alkalommal egy Krisna-tudatú házaspár volt az élő könyvünk, akik a Bhagavad-gítáról és a vegetarizmus okairól meséltek olvasóiknak. B. Tamás ezt írta róluk: „Én a Krisnás házaspár előadásán voltam. Nagyon megfogott, hogy közvetlenek, nyitottak és elfogadóak voltak. A Szekérkarnevált egyszer megnézném, és nem voltam még a Krisna-völgyi búcsúban sem.”

Volt, akihez én nem jutottam el. Ilyen volt a vak Zoli, akinek a történetéről M. Balásztól tudok: „A vak volt az, aki igazán mély nyomot hagyott bennem. Már csak amiatt is, mert annak ellenére, ami vele történt – gyengén látónak született, kb. két éve vesztette el

teljesen a látását –, teljesen pozitívan „látta” az életet. Nem érezte úgy, hogy ő ezzel teljes mértékben hátrányos helyzetbe került volna. Felnyitotta a szemünket rengeteg dologgal kapcsolatban. A technológiai fejlettség nagyon előreszaladt: a telefonja felolvassa, hogy milyen üzeneteket kapott, és azt is, hogy milyen gombot nyomott meg. Ő programozóként dolgozik, és ott is felolvassa a rendszer, hogy milyen billentyűt ütött le. Annak ellenére tehát, hogy nem lát, a hallásával rengeteg problémát át tud hidalni.”

A diákok Zolival, a vak élő könyvvel beszélgetnek

Rendkívüli volt az élő könyvekkel való találkozás, mert önmagukat adták. Köztünk élnek, ugyanolyan emberek, mint mi: egyetemre, főiskolára járnak, bevásárolni mennek, színházat, mozit látogatnak, parkokban sétálnak, dolgoznak.

Mario Vargas Llosa, a Nobel-díjas író szerint: „Az embereket inkább megérteni kell, semmint ítélni felettük”. K. Kata ezt így fogalmazta meg: „Igazából azt gondolom, hogy ez a program nagyon hasznos, főleg azoknak, akiknek előítéleteik vannak. Nekem nem voltak, és a véleményem továbbra sem változott a leszbikusokkal és a transzvesztikákkal kapcsolatban. Rájuk voltam kíváncsi. Sok mindent megtudtam, ami érdekelt. Így elmesélve, hogy megszólaltak a „könyvek”, jobban meg lehetett érteni ezeket a dolgokat. Csak ajánlani tudom, mert tényleg hasznos és érdekes!”

A partnerszervezetek, akik nélkül nem jöhetett volna létre az Élő Könyvtár: INDIT Közalapítvány, PeMel, Kerek Világ Alapítvány, SINOSZ Baranya Megyei Szervezete, Vakok és Gyengénlátók Baranya Megyei Egyesülete, Krisna-völgy, Máltai Szeretetszolgálat, Csorba Győző Könyvtár, PTE KPVK HÖK.

Eva Katrušáková – Béres Judit:

Minden cseh olvas a gyermekeknek

Az információs társadalom korában, amikor a hagyományos könyvolvasás tekintetében sokan a vészharangokat kongatják, azt gondolhatnánk, hogy a korábbiaktól eltérő hangsúlyokkal vetődik föl a legifjabb generációk olvasóvá nevelésének kérdése (lásd pl. online olvasás, elektronikus tartalomfogyasztás, számítógépes és online játékok eluralkodása). Ez csak részben igaz. A valóság az, hogy a technicizált világ digitális bennszülött gyermekeinek az életében is a szülői, a családi jó példának, a kommunikáció, a közös tevékenykedés és élmény fejlesztő erejének jut a kulcsszerep. Erre a felismerésre épül az a cseh program, amely a kisgyermekes családok kultúrájának, mindennapos életének természetes részévé kívánja tenni a gyermekeknek szóló, napi rendszerességgel történő olvasást.

A cseh program az *All of Europe Reads to Kids* (egész Európa olvas a gyermekeknek) projektbe kapcsolódik, amely több éve kelet-európai, kisgyermekes családokat megcélzó olvasásnépszerűsítő kezdeményezéseket fog össze, s a nemzeti programok tapasztalatcseréjének közös platformja kíván lenni. Ide tartozik a minden részt vevő nemzet esetében hasonló (pl. minden cseh olvas a gyerekeknek) elnevezésű cseh *Celé Česko čte dětem*, lengyel *ABCXXI – Czyta Polska czyta dzieciom*, litván *Visa Lietuva skaito vaikams*, szlovák *Celé Slovensko Číta Detom* és ukrán *Вся Україна читає дітям* program. E jórészt civil alapokra épülő kezdeményezések közös vonása, hogy egy egyszerűen nagyszerű üzenetre felfűzött gondolatmenettel szólítják meg a kisgyermekes szülőket. Az üzenet lényege, hogy az óvodákkal és az iskolákkal együttműködve a családok, a szülők is sokat tehetnek a legkisebbek érzelmi és intellektuális fejlesztéséért, olvasásra, könyv- és könyvtárhasználatra neveléséért. Ehhez nem kell több, mint napi rendszerességgel 20 perc, amikor a szülő hangosan felolvas gyermekének.

Az említett európai programok között vezető szerepet tölt be a családi írás- és olvasásfejlesztés cseh programja, a *Celé Česko čte dětem*. A kétezres évek elején végzett cseh olvasáskutatások eredményei szerint a kisgyermekes könyvekhez való viszonyára és olvasóvá válására döntő hatással van, ha mindennapjaiknak szerves és rendszeres része a szülői hangos olvasás. A hangos olvasás hallgatása fontos nevelési és fejlesztő eszköz,

az ember intellektuális és érzelmi fejlődésének egyik alapja, s elengedhetetlen a mai világ információdömpingjében a releváns információk kiszűréséhez, az információs műveltséghez, a kritikai gondolkodáshoz is. Ez ösztönözte Eva Katrušákovát, a cseh program alapítóját és igazgatóját arra, hogy megpróbálja megnyerni a cseh kisgyermekes szülők együttműködését.

Eva Katrušáková 2006-ban kötelezte el magát a nonprofit szektornak, ekkor alapította meg a *Celé Česko čte dětem* elnevezésű projektet. A közvetlen inspiráció külföldről érkezett, amikor a lengyel nagykövetség felesége, I. Koźmińska amerikai példa alapján, Jim Trelease munkásságát követve elindította saját hangos olvasást népszerűsítő kampányát 2001-ben. A kampány végső téjéte valójában persze nem pusztán az olvasóvá nevelés, hanem annál sokkal több: annak a felismerése, hogy a szülő a hangos olvasás által is képes jelentős pozitív hatást gyakorolni a gyermek érzelmi fejlődésére, egészséges személyiségének kialakulására. A cseh program hasonló filozófiával indult útjára, s jellemző saját arculata is hamar kialakult. A projektet megálmodó Eva Katrušáková az irodalomgazdag családi környezet pozitív hatását és a családok közös idejét szétziláló modern világban az közös családi élmények, az együtt töltött idő fontosságát kívánta hangsúlyozni.

A 2016-ban immáron tizedik születésnapját ünneplő cseh program céljai a későbbiekben sem változtak: minél többekhez el kell jutni, minél több cseh szülőt meg kell nyerni a gyerekeknek szóló rendszeres otthoni hangos olvasás gyakorlatának. A projekt több mint harminc alprogramot indított útjára, pl. *Moje první kniha* (Első könyvem), *Klub škol, které čtou* (Olvasó iskolák), *Klub školek, které čtou* (Olvasó óvodák), *Babička do školky* (Óvodai nagyi), és hagyománnyá vált a gyerekeknek szóló olvasás hete is. Mára az alapítón kívül egy kisebb team és több nemzeti koordinátor dolgozik a projektben, több nemzeti irodát is fenntartva. További részletekért érdemes tanulmányozni a program weboldalát.¹

Nem kétséges, hogy ehhez a cseh programhoz, ahogy az említett európai összefogáshoz is érdemes csatlakoznia Magyarországnak. A kapcsolatfelvétel első lépéseit már meg is tette a Magyar Olvasástársaság, ennek eredményeképpen született írásunk.

Napi 20 perc közös olvasás – ennyit megtehetünk gyermekünk fejlődéséért!

JEGYZET

1. <http://celeceskoctedetem.cz/>

Online oktatási tartalomszolgáltatási projekt

Nagy Britanniában: A BBC, az oktatási és a kulturális, közgyűjteményi szféra közös platformon

Magyarországon is egyre többet hallunk arról, hogy milyen előnyei lehetnek annak, ha a kulturális közgyűjtemények nyílt formában teszik közzé adataikat. Ezúttal egy brit projektről szeretnénk beszámolni, mely látványosan utal a széleskörű együttműködésben rejlő adat és tartalomszolgáltatási lehetőségekre, azok társadalmi és üzleti hasznával együtt.

A BBC mint kulturális tartalomszolgáltató a szemantikus weben

A BBC európai szinten is úttörő szerepet vállalt a jelentős archív és kortárs kultúrvagyonnal rendelkező közműsorszolgáltatók között abban, hogy kifejlesztette a maga nyílt adat portfólióját. Az alapvető cél az volt, hogy összegyűjtsenek minden olyan információt, melyre a közönségük igényt tart. A szabványos módon feldolgozott információkincset témakörönként rendszereztek. A témakörök a természet világától a zenén, a politikán és a kultúrán át a sportig magukban foglalják a mindennapi élet összes lényeges témakörét.¹ Ezekre a témakörökre építettek fel adatmodelleket (szemantikus webes ontológiákat), majd ezen adatmodellek keretében dolgozták fel szabványos módon a rendelkezésükre álló információkincset. S harmadik lépésként az információkészleteket nem csupán a saját maguk számára dolgozzák fel és tárolják, hanem nyílt formában is megosztják a nagyközönség felé. A szemantikus alapú adatmodellek (ontológiák) és az azokhoz kapcsolódó szemantikus webes adatszabványok segítségével feldolgozott információkészletek révén részévé válnak egy hatalmas tartalomszolgáltatási felhőnek. Ebben a felhőben társíthatók egymással a szintén nyílt formában, a szemantikus weben megosztott közgyűjteményi adatok és tartalmak a BBC információkincisével. Úgy lehet ezt elképzelni, hogy megpróbálnak létrehozni egyfajta globálisnak szánt hatalmas tartalomszolgáltató rendszert. Ennek keretei között minden partner saját maga tárolja, gondozza és osztja meg az adatait és tartalmait. Másfelől a partnerektől átemelt információk révén mindenki tovább gazdagíthatja a saját metaadat állományát, illetve velük összefogva új információszolgáltatásokat is kiépíthet.

A BBC első nyílt adatokon alapuló tartalomszolgáltatási kísérletei

Miután a BBC felépítette saját információs rendszerét, rögtön keresni kezdte a lehetőséget, hogyan tudná gazdagítani azt kölcsönösen más partnerekkel együtt. Így szolgáltat például adatokat a nyílt ingyenes MusicBrainz zenei adatbázis számára. Kijavítják, illetve kiegészítik a szerkesztők segítségével felhalmozott tartalomkincsükre alapozva a MusicBrainzben tárolt zenei metaadatokat, tartalmi leírásokat.² Ezzel együtt hozzáadják a saját tartalmaikat is az adatbázishoz, mely aztán jelentős forgalmat generál a BBC oldalai felé is. Az együttműködéssel tehát mindkét fél jól jár. Hasonló együttműködést alakítottak ki a brit Wikipedia szerkesztőséggel is: a BBC a nyílt adatok megosztása révén részt vállal a Wikipedia pontosabbá tételében, míg a BBC forrásai hivatkozhatóvá válnak a Wikipediából. Az oktatási szereplők felé tett legelső lépés pedig az volt, hogy a saját szemantikus adatmodelljeiket úgy építették fel, hogy azok hozzáférhetőek legyenek a brit közoktatási tantervek főbb témaköréhez is. Ennek kapcsán merült fel a fokozottabb együttműködés igénye a közoktatási, felsőoktatási és kulturális szféra szereplőivel, s ebből született meg az érdekeltek együttműködésén alapuló új tartalomszolgáltatási projekt, a Research Education and Space (RES).

A RES projekt célkitűzései és kezdeti eredményei

A projekt akkor kapott szélesebb nemzetközi nyilvánosságot, amikor elnyerte a lipcsei Semantics Web konferencia Linked Open Data nagydíját.³ A fő cél, hogy javítsák az oktatás és a kutatás hozzáférést a brit nyilvános könyvtárakhoz, levéltárakhoz, valamint a BBC közszolgálati médiaarchívumához. Ennek keretében az audiovizuális és a csatlakozó, szöveges kulturális tartalmak szolgáltatásán van a hangsúly. Az oktatás és kutatás összes szintjén és területén változatos, színes, a gyakorlatban magas szinten használható tartalmakat kívánunk közvetíteni. A szándékok szerint előbb utóbb minden iskolai és egyetemi tantárgyban, s a kutatási projektek széles körében is megjelenik az a hozzáadott érték, melyet a partnerek összefogásával tudnak nyújtani.⁴ A BBC segítségével kidolgoztak egy nyílt alapú tartalomszolgáltatási keretrendszert (Acropolis), amely aggregálja a közgyűjteményi partnerek és médiaszolgáltatók adatait. Erre a már működő keretrendszerre alapozva vannak be külső fejlesztőket, mindenféle oktatási és kutatási célú alkalmazások felépítésére. Ezek révén gyakorlati szinten is ki lehet aknázni a hatalmas összekapcsolt adatvagyonban rejlő lehetőségeket. A projekt fő működtetői közé tartozik a BBC, a JISC (mely a brit oktatási, kutatási és non-profit szervezetek számára végzett digitális fejlesztési tevékenységeket fogja össze), illetve a Learning on Screen oktatási és kulturális adatbázis és on-demand alkalmazásfejlesztő non-profit szervezet. Hozzájuk társul még kiemelt partnerként a British Library, a British Museum, a National Archive, illetve számíthatnak az összes közgyűjteményre mint lehetséges partnerre. Napirenden van az Europeana tartalmainak integrálása is a keretrendszerbe. A RES keretrendszeréhez történő csatlakozás és tartalomszolgáltatás ingyenes, a keretrendszer fejlesztési költségeinek fedezésére sem kérnek pénzt a közgyűjteményi és fejlesztő partnerektől.

Adatszolgáltatási szinten a brit oktatási, kutatási célra szolgáltatható közgyűjteményi adatkészleteket szeretnék egymással összekapcsolni, megbízhatóan indexelni, s fő szabályként a nyílt adat és tartalom hozzáférést garantáló licenccel ellátni a szolgáltatások alapfeltételeként. A keretrendszerben jelenleg video és hanganyagok, fotók, kereskedelmi szolgáltatásban is forgalmazott zene, kották és történeti dokumentumok találhatóak, illetve kerülnek folyamatosan feltöltésre. Első lépésként betöltésre került 47000 fotó a BBC könyvtárából, 1650 oktatási célú BBC összeállítás (klip), 1500 videofelvétel egy olyan archívumból, amely

a demenciában szenvedőket és ápolóikat szolgálja, valamint 10 ezer olyan BBC műsor, mely kiemelten kapcsolódik az oktatás, kutatás támogatásához. Ehhez társul még mintegy 1 millió rádió és tv műsor, mely jelenleg egy másik dedikált rendszeren kerül továbbításra az oktatási-kutatási szféra intézményei felé, ám a két szolgáltatói felületet hamarosan integrálják. Az első jelentős tartalomszolgáltatás, ami a keretrendszerre épül, 2015 végén, Shakespeare halálának 400. évfordulójára indult el. Ennek révén a brit közoktatás és felsőoktatás intézményeihez tartozó összes felhasználó (megfelelő azonosítással akár otthonról is) hozzáfér a BBC által videoban, illetve hangfelvételben feldolgozott összes Shakespeare-drámához, -szonetthez, illetve a róluk szóló műsorokhoz. A könyvtári partnerek segítségével autentikus szövegekön alapuló feliratot készítettek az összes drámát feldolgozó videofelvételhez. További közgyűjteményi tartalmak hozzáadása 2017-től várható majd.⁵ Számos más tartalomszolgáltatási projekt beindítását is tervezik, a keretrendszerben egyre bővülő, aggregált tartalomra támaszkodva.

Konklúzió

A Nagy-Britanniában formálódó partnerségi program arra utal, hogy a kulturális örökség közvetítéséhez mennyire fontos az összefogás, s a megfelelő szolgáltatási keretek közös megtalálása, a megfelelő pénzügyi feltételekkel társítva. Senkinek sem kell lemondania a saját intézményi kultúrkinéséről. Az adatok és tartalmak szabványos feldolgozásában és megosztásában rengeteg lehetőség rejlik. Amint a brit példán keresztül is láthatjuk, különféle jogi, licenelési feltételekkel és szolgáltatási keretek között elválasztható egymástól a teljesen nyílt alapú adattárolás és metaadat szolgáltatás, valamint az arra épülő tartalomszolgáltatások. Ez utóbbi már hozzáadott értéket közvetít, és szerzői jog által védett tartalmakat is érinthet. De még az ingyenes tartalmakra is épülhetnek jelentős intézményi erőforrást igénybe vevő, hozzáadott értékkel bíró, üzleti alapú szolgáltatások. Így elválhat egymástól a leíró adatok és tartalmak (kulturális közkinés) nyílt ingyenes adat- és tartalomszolgáltatása mint alapszolgáltatás, valamint azon üzleti modellek, amelyek felépítése bárki számára nyitva áll a közös adat és tartalomvagyonra alapozva. Az alapszolgáltatásokat nyújtó keretrendszerek kiépítése nyilvánvalóan adóízetői pénzekre kell, hogy támaszkodjon (a BBC-t is a brit állampolgárok által fizetett előfizetési díjból, illetve a kiegészítő állami támogatásból finanszírozzák). Erre az infrastruktúrára azonban olyan szolgáltatások alapozhatók, melyek haszna közvetlen vagy közvetett módon (például a hatékonyabb, sikeresebb oktatási folyamatokon, kutatási projektek eredményein keresztül) üzletileg is jelentkezhet. Itt tehát már szerepe lehet a vegyes finanszírozásnak is.

JEGYZETEK

1. BBC Ontologies. <http://www.bbc.co.uk/ontologies> (2016.01.06.)
2. McGinnis, Jarred: The Web as a CMS: How BBC Joined Linked Open Data. Ontotext blog. <http://ontotext.com/the-web-as-a-cms-how-bbc-joined-linked-open-data/> (2016.01.01.)
3. Semantics Conference Linked Data Award- BBC RES. 2016. <https://2016.semantics.cc/projects/research-and-education-space-res> (2016.01.01.)
4. BBC RES Project. <https://bbcarchdev.github.io/res/> (2016.01.06.)
5. Bishop, Hilary: RES Blog-Review of the Year. <http://res-project.tumblr.com/post/154758429738/a-review-of-the-year> (2016.01.06.)

Németh Márton

Pajor Zsófia

Csorba Győző emlékére

2016-ban Csorba Győző születésének 100. évfordulóját ünnepeltük. Könyvtárunk névadója olyan pécsi költő, aki Pécsen született és egész életében a városért munkálkodott, csak rövid időre hagyva el azt. Pécs volt számára a város, ahogyan írta a *Séta és meditáció* című versében: „*Nekem: A VÁROS mindörökre*”.

A Csorba Győző Könyvtár kiemelt feladata névadója gazdag életművének gondozása, melynek a jubileumi év különleges aktualitást adott. A költő emberi és művészi hagyatékának méltó megünneplése érdekében a pécsi Csorba Győző Társasággal együttműködve színes programsorozatot indítottunk, melyhez a Baranyai Könyvtárosok Egyesülete és a Jelenkor folyóirat szerkesztősége mellett több oktatási intézmény is csatlakozott. A programok megvalósítását Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata támogatta.

Csorba egyik önvallomásában így ír a líra szerepéről:

„Leghőbb kívánságom, hogy a vers használati tárggyá váljék. Ohyanná, mint egy ág, egy ruhadarab, valami eledelféle. ... Szűnjék meg a „líra” szó ábrándot, lágyságot, pódiumot asszociálni. Álljon a költészet az ember útjába, keveredjen ételébe, italába, üljön mellé örömeiben, bánatában, munkájában, pihenésében. Ne lehessen tőle szabadulni, ne lehessen kikerülni, mellőzni, félretenni.” Az emlékév rendezvényeit, eseményeit oly módon igyekeztünk megszervezni, hogy azok a város minél szélesebb rétegéhez eljussanak, a költő munkássága, versei minél több korosztályt megszólítsanak, különös figyelemmel a fiatalokra, népszerűsítve ezzel a lírát, megelőzve a versolvasás végleges kiszorulását a mindennapokból.

Az év gazdag programot kínált: sokféle eseményt szerveztünk a kisiskolások vetélkedőjétől a tudományos konferenciáig. A továbbiakban - a teljesség igénye nélkül – beszámolunk a Csorba-év legsikeresebb rendezvényeiről, versenyeiről.

Áprilisban együttműködtünk a Sopianae Slam Poetry Klubbal, akik slam versenyük témájaként Csorba Győző munkásságát jelölték meg. A kötetlen stílusban előadott versek nagy sikert arattak a hallgatóság és a zsűri körében is.

Májusban nyitottuk meg a **költő teljes életútját bemutató** kiállítást a Tudásközpont aulájában. A kiállítási anyagot Pintér László, a Csorba-hagyaték gondozója és Drinóczi Ildikó szaktájékoztató kollégánk értő gondossággal szerkesztette egészé a könyvtár munkatársai segítségével. A tizenegy molinóból álló anyag azóta a város több pontján is megtekinthető volt. Láthatták a Veszprémben megrendezett Vándorgyűlés résztvevői, illetve

az ország néhány könyvtárának olvasói is. A kiállítási anyag virtuálisan is megtekinthető az emlékévként hivatalos honlapján.²

Az év során megjelentettük a költő *Négy kicsi cica* című könyvének hasonmás kiadványát. A gyerekeknek szóló verses képeskönyvet eddig jobbára csak a szerző lányai, unokái ismerhették. A könyvritkaság újrakiadása a költő-apa gyerekbarát, vidám arcát is megmutatja.

A Négy kicsi cica könyvbemutatóján

A költő halálának évfordulóján utcanévtáblát avattunk a róla elnevezett utcában, majd főhajtással emlékeztünk rá sírjánál a Pécsi Köztemetőben.

Számos könyvbemutató, kerekasztal-beszélgetés is zajlott az év folyamán. A jubileumi esztendő megkoronázása az a tudományos konferencia volt, ahol kortársai, írók, költők, irodalomtörténészek értekeztek Csorba Győző munkásságáról, a művészember világgképéről.

„Csorba teljes és koherens lírai világképet alkotott. Idegenkedik mindentől, ami lazaság, érzélgősség, hígság, de éppígy elfordul a pusztán intellektus bűvös, éles vonalú, hideg fényű ragyogásától, ez a kettősség adja költészetének sajátos ízét, egyéni karakterét, nyugtalanító feszültségét.” – írja róla Tüskés Tibor.³

A konferenciát Pécs város alpolgármestere nyitotta meg, az előadó Ágoston Zoltán, a Jelenkor főszerkesztője, Albert Zsuzsa József Attila-díjas költő, író, a Magyar Rádió egykori irodalmi szerkesztője, Bertók László, Kossuth-díjas költő, Csuhai István kritikus, esszéista, a Jelenkor egykori főszerkesztője, Görfföl Balázs kritikus, a Jelenkor szerkesztője, a PTE Esztétika Tanszék oktatója, Kovács Attila, Amtmann Prosper-díjas és Bartók

Béla Emlékdíjas zenei szerkesztő, Dr. Nagy Imre irodalomtörténész, az MTA doktora, professor emeritus, Dr. Pomogáts Béla, Széchenyi-díjas kritikus, irodalomtörténész, Dr. Szirtes Gábor irodalomtörténész, a Pro Pannónia Kiadó igazgatója, valamint Tóth Krisztina író, költő, műfordító volt.

*A város oldalában – beszélgetés Csorba egykori kollégáival
(a képen Boda Miklós, Kereszturi József, Bertók László)*

A jubileumi évhez csatlakozott több pécsi közép- és általános iskola is. Az iskolások kreatív pályázatokkal, felhívásokkal találkozhattak. A Szent Mór Iskolaközpont felsősöknek és középiskolás diákoknak, a Leőwey Klára Gimnázium gimnazistáknak hirdetett szavalóversenyt. A Koch Valéria Iskolaközpont fordító és versillusztráció pályázatra invitálta a vállalkozó szellemű iskolásokat. A felhívásokon, versenyeken számos diák mérette meg magát a szakmai zsűri előtt.

Könyvtárunk zeneműtára Pécs jeles zeneszerzőit kérte fel Csorba Győző verseinek megzenésítésére. A felhívással az volt a célunk, hogy a zene, a dallamok segítségével más dimenzióba emeljük Csorba Győző verseit. Felkérésünkre öt zeneszerző komponált művet erre az alkalomra. Csorba Győző *Zöld és fény* című költeményére Balatoni Sándor készített vegyeskari művet, az *Őszi Kert* címűre gyermekkari művet komponált Schöber Tamás. Dr. Szabó Szabolcs női karra írt zeneművet a *Március* című vers soraira. Weber Kristóf választása a költő egy műfordítására esett. Hélinand művének, *A Halál verseinek* magyar tolmácsolása Csorba Győző ihletett remeklése. Dr. Várnai Ferenc Csorba Győző *Négy kécsi cica* című verses meséjére alkotott zongoradarab-sorozatot gyermekeknek,

melyből részletek hangzottak el intézményünk Csorba Győzővel kapcsolatos vetélkedőjén.

A műveket 2016. november 23-án mutatták be a jeles év záróeseményén, a költő tiszteletére rendezett emlékkoncerten a pécsi Kodály Központban. A koncert szüneteiben a nézőket könyvcseré és a vándorkiállításunk várta, az aulában pedig megtekinthették a Csorba Győző emlékszoba berendezését.

Vándorkiállítás a Kodály Központban

A jubileum alkalmából Csorba Győző plakettekkal köszöntük meg mindazok munkáját, akik hozzájárultak az év sikeréhez, Csorba Győző munkásságának, emlékének fenntartásához. A plakettek Pálffy Katalin éremművész alkotásai.

Az emlékévre visszatekintve öröm volt érzékelni, hogy a városban sokaknak vált fontossá a költő, a „*mi költőnk*” munkásságának szélesebb közönséggel való megismertetése. A programok népszerűek voltak, a pályázatokra nagy volt az érdeklődés, az iskolákban több figyelmet kapott a líra. A városi összefogás eredményeként a helyi buszokon a legnevesebb pécsiek között megjelent Csorba Győző képe is. Az M5 csatorna pedig portréfilmet forgatott a költőről, mely a költő születésnapján került adásba.

„*Mikor már véreim nem védenek, / s azok se, kik még emberként szerettek: / lesznek-e akkor is, kik kézbe vesznek, / olvasnak, emlegetnek, értnek?*” - tette fel a kérdést Csorba Győző *Verseim sora* című költeményében. Az emlékév tanúsága szerint igen.

Azok érdeklődését, figyelmét is megnyertük, akiknek Csorba Győző addig csak egy szépen csengő, ismerős név volt. Hisszük, hogy a programok résztvevői közelebb ke-

rültek Csorba munkásságához, megismerték a költőt, barátot, apát, nagyapát, mestert, példaképet, a magyar irodalom meghatározó alakját.

A jövőben is folytatni kívánjuk - a Csorba Győző Társasággal közösen - a költő művészi-emberi hagyatékának ápolását, népszerűsítését, nemcsak azért, mert üzenetei a ma emberének még inkább szólnak, de annak okán is, hogy Csorba – ahogy a pécsiek mindig is érezték - *közülünk való*. Kötelességünk megőrizni őt az utókornak.

JEGYZETEK

1. Csorba Győző: Magamról, verseimről. In: Uő.: Összegyűjtött versek. Budapest: Magvető, 1978. 733 p.
2. www.csorba100.csgyk.hu
3. Tüskés Tibor: A pálya íve. Csorba Győző és a Nyugat „harmadik nemzedéke” kritikai elvei = Somogy, 1981. 2. sz. 38–45. p.

Fazekas Orsolya és Dr. Nagy Imre leleplezik a Csorba Győző utcanévtáblát

A 25. jubileumi BOBCATSSS konferencia az ezer tó országában

2017 januárjában 25. alkalommal került megrendezésre a BOBCATSSS, a könyvtárosok, könyvtáros hallgatók és információs szakemberek éves nemzetközi konferenciája. Az idei helyszín a konferenciasorozat egyik alapítója, Tampere volt. A helyszín megválasztása jól illeszkedett a „Finnország 100” című jubileumi eseménysorozatba, amelynek keretében Finnország az 1917. december 6-án kikiáltott független államiségát ünnepli.

A BOBCATSSS a European Association for Library and Information Education and Research (EUCLID) égisze alatt évente rendezett konferencia, amelynek neve az alapító városok (Budapest, Oslo, Barcelona, Koppenhága, Amsterdam, Tampere, Stuttgart, Szombathely, Sheffield) nevének kezdőbetűiből álló mozaikszó. Az utóbbi években más országok egyetemei is csatlakoztak a szervezőkhöz olyan városokkal, mint például Ankara, Brno vagy Lyon.

A konferencia rendszerint a könyvtár- és információtudomány területén felmerülő aktuális kérdésekkel, kihívásokkal foglalkozik, teret engedve az egyetemi hallgatók kutatásainak a nagyközönséggel való megismertetésére, a nemzetközi kapcsolatépítésre és a személyes tapasztalatcserére. A konferencia legfontosabb résztvevői a hallgatók, akik nemcsak a szervezésben játszanak fontos szerepet, hanem előadásokat is tartanak, workshopokat vezényelnek le, posztereket mutatnak be.

Idén 30 ország 220 résztvevője képviseltette magát Finnországban. Házigazdaként a Tamperei Egyetem szerepelt, amelyhez a norvég *Oslo and Akershus University College of Applied Sciences* és a holland groningeni *Hanze University of Applied Sciences* intézménye csatlakozott szervezőként.

A január 25-27. között megrendezésre került konferencia központi témája az életminőségnek az információs szolgáltatások segítségével történő javítása volt. A jelentkezők idén is háromféle módon szerepelhettek a konferencia programjában: poszterrel, 20 perces előadással, illetve 90 perces workshopokkal. Az előadók a könyvtárak, az információ és az interaktív média témakörében küldhették be témajavaslaikat, amelyek elfogadásáról bírálóbizottság döntött.

Első nap

A népszerű Múminok interaktív előadása az ünnepélyes megnyitón

Az első nap a megnyitó ünnepséggel kezdődött, majd sor került az első plenáris előadó, Carol Tenopir, a Tennessee Egyetem és a Helsinki Egyetem oktatójának szereplésére, aki az információkhoz való hozzáférés, az információs igények vizsgálata, valamint a szakirodalom, a populáris és szépirodalom népszerűsége kapcsán arról beszélt, hogy az információs javakkal való megfelelő gazdálkodás föllendíti a munkaerőpiacot, s a munkavállalók helyzetére is pozitív hatással van

Az első nap két magyar előadó kapott szerepet.

Arany Zsuzsanna, a Pécsi Tudományegyetem elsőéves mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója *Tiltva? Tűrve? Támogatva? Az infokommunikációs eszközök megjelenése a közoktatásban* címmel a magyar közoktatásban részt vevő tanárok és diákok IKT eszközkhöz való hozzáállását és igényeit taglalta.

A nap második felében Nagy Andor, a Pécsi Tudományegyetem másodikéves mesterszakos informatikus könyvtáros hallgatója az általa fejlesztett szoftver segítségével ismertette meg a közönséget az automatizált tartalomelemzés folyamatával, fontosságával.

Nagy Andor szereplés közben

A workshopok közül a konferencia mottójához jól kapcsolódott a „Virtuális valóság a mentális zavarok kezelésében: lehetőségek és kihívások” című holland projekt. A résztvevők egy speciális fej- és fülhallgató szett segítségével megtapasztalhatták, hogy mit él át egy skizofréniában szenvedő egyén a mindennapok során, így empatikusabbá válhattak a mentális zavarok megértésében.

Az este gálavacsorával zárult. A patinás Finnlayson palotában kantele muzsika színesítette a baráti beszélgetések kitűnő hangulatát.

Második nap

A második nap nyitóelőadását Guus van den Brekel vállalta, aki orvosi könyvtárosként a könyvtárak és az interaktív média oktatásban, kutatásban és a betegápolás területén betöltött információszolgáltatói szerepéről beszélt.

Az „Állj készen az okos városokra” című workshop tökéletesen illeszkedett a konferencia fő témájához, amely az életminőség információkkal történő javítására fókuszált. Megismerkedhettünk az okos városok fogalmával, majd a saját kreativitásunkra támaszkodva megoldásokat találhattunk az esetleges problémákra, amelyek révén az életminőség jelentősen javulhat. Az okos városokhoz nem elég az automatizáció és az élhetőség, tudatos lakosokra is szükség van ahhoz, hogy a létezésük fenntartható legyen.

A magyar résztvevők három poszterrel készültek az idei BOBCATSSS-re. Dr. Béres Judit, a Pécsi Tudományegyetem oktatója biblioterapeuta hallgatójával, Tóth Viktoriával közös posztere egy pécsi biblioterápiás adatbázis fejlesztését mutatta be.

Tóth Viktória és Béres Judit poszter bemutatója

Farkas Csenge az ELTE BTK KITI második éves mesterszakos hallgatója Baranya megye könyvtárbuszainak létjogosultságát és sikerességét állította a középpontba. Bálint Dániel, aki szintén az ELTE második éves mesterszakos hallgatója, poszterével a hazai közönyvtárakban szerzett munkatapasztalatairól adott számot.

Harmadik nap

A záró nap plenáris előadója Josie Billington, a Liverpooi Egyetem Olvasáskutató Központjának (*Centre for Research into Reading, Literature and Society*) igazgatóhelyettese volt, aki a „*Get into Reading*” című programot mutatta be. E program keretében az olvasókörök-

nek, a társas olvasásnak és a minőségi szépirodalom élményének a résztvevők (mentális) egészségére gyakorolt hatását kutatják, például pszichiátriai zavarokkal élők körében.

A groningeni egyetem hallgatói egy workshop keretében a közösségi média álhírei- nek szűrési lehetőségéhez ajánlottak hasznos eszközöket. Játékos formában átélhettük, milyen könnyen manipulálhatóak vagyunk, még ha tudatosnak is érezzük magunkat. A hallgatók saját start-up céget is alakítottak, melynek révén a twitter mikroblog szolgáltatás hírfolyamának szűréséhez fejlesztenek algoritmusokat.

Kállai Anita, az ELTE másodéves mesterszakos hallgatója előadásának témájául a magyar Minősített Könyvtár projektet választotta, melyet a vállalati társadalmi felelősségvállalással hasonlított össze.

Németh Márton a Debreceni Egyetem Informatikai Doktori Iskolájának hallgatója, a Monguz Kft. munkatársa a szemantikus webes könyvtári szolgáltatások használatának felhasználói, kognitív dimenziójára helyezte a hangsúlyt.

Magyarországot a konferencián idén is népes csapat képviselte. A program kategóriá- ból kettőben is hallhattunk tőlük előadásokat, melyeket sikerrel egészítették ki a poszteres bemutatók. A gazdag programban számos, a könyvtárakat érintő és az információáramlás problémáira megoldásokat kereső előadást hallhattunk. Az akadémiai kereteken kívül, magánbeszélgetések során is folytatódott a tapasztalok cseréje, mindnyájan gazdag élmé- nyekkel töltöttünk fel a három nap során.

Magyarországot idén örömteli bejelentés érte a záróünnepségen: az ELTE lesz a 2018- as rigai BOBCATSSS konferencia társszervező egyeteme. A szervezők már hónapokkal ezelőtt megkezdték az előkészítő munkálatokat, melynek eredményeképpen 2018-ban hasonlóan színvonalas rendezvényen vehetünk majd részt.

Amennyiben bárki támogatni szeretné a jövő évi rendezvény megszervezését, bátran vegye fel a kapcsolatot magyar szervezőkkel, Farkas Csengével, Kállai Anitával és Bálint Dániellel. Sok sikert kívánunk a lett magyar összefogás jövő évi kiteljesedéséhez!

Akik a konferencia záróünnepségén el is jegyezték egymást...

**Arany Zsuzsanna, Bálint Dániel, Farkas Csenge, Kállai Anita,
Andor Nagy, Németh Márton, Tóth Viktória**

Jegyes könyvek, jeles olvasók

2017. január 19-én, a magyar kultúra napja alkalmából ex libris kiállítás nyílt a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban *Jegyes könyvek, jeles olvasók* címmel. A tárlatot Vasné dr. Tóth Kornélia, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa mutatta be az érdeklődőknek. A megnyitó ünnepségen elhangzott beszédet idézzük:

„Szeretettel köszöntök mindenkit a magyar kultúra napja alkalmából rendezett kiállításon. Művelődéstörténészként különösen nagy élmény számomra, hogy egy komplex, kultúrtörténetileg több szempontból is elemzésre érdemes műfaj, az ex libris állhat figyelmünk középpontjában, melynek több éve kutatója vagyok az Országos Széchényi Könyvtárban.

Megtisztelő, hogy a magyar grafika fővárosában, a Nemzeti és Nemzetközi Grafikai Triennálé városában, Miskolcon szólhatok a kisgrafika, az ex libris jelentőségéről, ahol a sokszorosító grafikai művészet országos, majd nemzetközi reprezentatív szemléljét 1961 óta rendezik meg két-, majd háromévente. A Miskolci Grafikai Műhely alkotói olyan jeles művészek voltak az 1960-as évektől, mint Feledy Gyula, Csohány Kálmán, Kondor Béla, Kass János, Lenkey Zoltán, Reich Károly, Würtz Ádám. Talán kevesebben tudják, hogy a várostól mindössze fél óra távolságra található Szerencs település adott otthont ez időben a 20. század egyik legnagyobb magyar fametszőjének, több mint kétezer ex libris és alkalmi grafika készítőjének, Fery Antalnak. Nevét azért is kiemelésre méltónak találom, mert kisgrafikái a magyar sokszorosító grafika élvonalába tartoznak, s ezek közül e tárlaton is több tablónyi kerül bemutatásra.

Az ex libris kollekció, melynek magyar anyagából láthatunk válogatást, a miskolci születésű Lenkey István könyvtárostól, teológustól származik. A Putnoknak ajándékozott több ezer ex libriséből került kiállításra ez a közel 50 tablónyi anyag. A gyűjtő az évtizedek során kb. 60 ezressé növesztett kisgrafikai gyűjteménye a mai magyar műgyűjtemények nívós példája.

Az ex libris, könyvjegy a korábbi századokban szorosan kötődött a könyvhöz, a bibliofília velejárója volt, a könyv és tulajdonosa közti összekötő kapocsként funkcionált. Készíttetése kezdetben a gazdagabb rétegek kiváltsága volt – napjainkban azonban, elszakadva a könyvtől, önálló gyűjtés tárgya lett. Gyűjtőjét továbbra is jellemezve nem a könyvtípusra utal immár, hanem a készítettő kedvelt időtöltéseire, hobbijára, szeretett költőjére-írójára, zeneművére, történelmi alakjára, városára, épületére stb. Az ex librisek közt vannak irodalmi, történelmi, zenei, néprajzi, topografikus, vallási, mitológiai témájú, címereket, az állat- és növényvilágot bemutató lapok egyaránt. Sőt, gyakran reflektálnak a

képzőművészetre, valamely fontos festmény, szobor megjelenítésével. Az ex libris mind-
amellet kétarcú műfaj, a megrendelő mellett a grafikus gondolatvilágáról, személyiségé-
ről is tanúskodik. E kettősség, e Janus arcúság teszi még izgalmasabbá, és kultúrtörténe-
tileg több szálon elemezhetővé. Egy kisgrafikagyűjtő kollekciónak az ex librisek mellett
fontos helyet töltenek be a különböző alkalmakra (például kiállításokra, kongresszusok-
ra), évfordulókra, ünnepekre készítettet alkalmi grafikák is, utóbbiakból legtöbbször talán a
karácsonyi, újévi időszakban készül. Erre is láthatunk példákat a tárlaton.

A gyűjtők többsége nemcsak meglévő lapokkal cserél, hanem saját nevére is készített
ex librist, alkalmi grafikát. 50-100 példányt nyomtat ugyanarról a dűcrről, melyet aztán
más gyűjtőkkel elcserél újabb, őt érdeklő lapokra. Vannak, akik témakörök, mások grafi-
kusok szerint gyűjtenek. Lenkey István kedvelt témája az *irodalom* – ezen belül kiemelten
a gömöri vonatkozású költők, írók bemutatása. A nevére szóló ex libriseken fellelhetjük
például Tompa Mihály, Péczeli József és Tóth Ede alakját.

Lenkey ifjúkorában *Tompa Mihály (1817–1868)* versein nevelkedett, rá emlékezve több
grafikussal is készítettet ex librist: Vén Zoltán, László Anna, Ürmös Péter, Kőhegyi
Gyula, Bakacsi Lajos, Baranyai Ferenc, Repity Aranka művészekkel stb. Ezek részben
portréábrázolások, részben Tompa verseit idézik. Láthatjuk például a keleméri templom-
mal, ahova az 1848/49-es szabadságharc bukása után került mint lelkész. Drámaiságá-
val kiemelkedő A madár, fiaihoz c. Tompa-verset idéző Vén Zoltán-grafika, lekötözött,
szárnyaszegett madarakkal. Ezt a verset Tompa 1852-ben, a szabadságharc leverése utáni
önkénturalom idején írta, gondolatait allegorikus formába rejtve:

*„Szárax ágon, hallgató ajakkal
Meddig ültök, csüggedt madarak?
Nincs talán még elfeledve a dal,
Mehye egykor tanítottalak?!”*

Tompa mellett egy másik pap-költő, a putnoki születésű *Péczeli József (1750–1792)*,
a felvilágosodás kori magyar irodalmi élet kiemelkedő alakja is feltűnik Bagarus Zoltán
egy grafikáján. Péczeli a francia irodalom nagy ismerője és fordítója volt. Portréja mel-
lett ezért láthatjuk Voltaire-fordítását, a „Magyar Henriás”-t. Mindenes Gyűjteményével
irodalmi kört alakított maga körül, melyet a kortársak Komáromi Tudós Társaságként
emlegettek.

A szintén putnoki származású *Tóth Ede (1844–1876)* vándorszínész-színműíró Fery
Antal ex librise idézi, mely 1976-ban, halála centenáriuma készült arcképével és a re-
formátus templom tornyával. Foglalkozási jelképek a maszk és a toll. Putnokon íródott
A falu rossza c. népszínműve, mely nagy sikert aratott, több nyelvre is lefordították. A
magyar népszínmű általa indult hódító útjára.

A tárlaton bemutatott irodalmi vonatkozású grafikák közül sorolhatnám még Diskay
Lenke budapesti grafikusművész tanár ex libriseit Tüskés Tibor, Vas István részére. Tüs-
kés Tibor író, irodalomtörténész ex librise a tüskékkel nevére utaló ábrájú, ún. beszélő ex
libris. A zsidó származású Vas István költő, író 1969-ben készült ex librisén Nap, Hold
és gödölye látható. A gödölye az allegorikus magyarázat szerint maga Izrael népe, szeme
mint a „világ szíve”, Isten nézőpontja jelenik meg.

A portré ex librisek emléket állítanak irodalmunk nagyjainak, megalkotva a magyar
írók-költők kisgrafikai pantheonját. A kisgrafika történetében Szigeti István (1906–1981)
budapesti gyűjtő nevéhez fűződik a híres emberek portréit bemutató in memoriam lapok

készítettésének elindítása. Példáját sokan követték. A magyar grafika nagyjai közül a már említett szerencsi Fery Antal grafikus számos ilyen irányú rendelést kapott, e téren nagy elismerést szerzett nemcsak hazánkban, hanem külföldön is. A portré fába metszése, egy-egy író, művész arcvonásainak a tenyérnyi ex librisen való meggyőző megjelenítése a szakma legnehezebb feladatai közé tartozik. Fery Antal fél évszázadon át metszette fába a magyar költészet hírességeinek arcvonásait, emellett a zenei élet több kiválóságát, és számos magyar képzőművészt is megörökített. Ezzel megalkotta a magyar kultúrtörténet pantheonját, melybe e kiállítással is betekintést nyerhetünk, irodalmi arcképei közül Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Tompa Mihály, Mórincz Zsigmond, Fekete István, Juhász Gyula, Ady Endre, Simon István, József Attila stb. portréjával, a világirodalomból Dante és Shakespeare arcképével.

Az idei Arany János (1817–1882) emlékévé, a költő születésének 200. évfordulója kapcsán külön hangsúlyoznám a rá utaló lapokat. Ezek szép példái a tárlaton szereplő portrék, Arany műveiből vett illusztrációkkal. A fülemile, A vén gulyás c. verseket és a Toldi híres jelenetét, a farkaskalandot idézik a debreceni Várkonyi Károly realista alkotásai. A fülemile énekén perlekedő Péter és Pál életképszerű jelenete mellett itt láthatjuk a pusztá egy szegletében pihenő vén gulyást, akinek „bora elfoly, keze reszket”. A farkasokat legyőző Toldit viszont ereje teljében szemlélhetjük „[...] a vadakhoz lépe,/ Gyorsan fölvetette őket a vállára,/ Úgy indult veszélyes éjjeli útjára”.

A walesi bárdok c. Arany-balladát bemutató ex libris üzenete a költő szavaival: „Öt-száz, bizony, dalolva ment / lángsírba velszi bárd”. A kijelentésben rejő rettenetet és büszkeséget, elégtételt és fenyegetést, pátoszt és gyászt, tragikumot és bizakodást fejezi ki László Anna rézkarca a kép nyelvére átfordítva.

Józsa János debreceni grafikus művei Fery Antal és Várkonyi Károly hagyományt követő, realista, tiszta vonalvezetésű alkotásaival szemben a konstruktív képszerkesztés példái. Irodalmi vonatkozású portréi közül kiemelem a kiállításon is bemutatott Ady-lapot Lenkey István nevére, mely a költő könyöklős portréja mellett a Csolnak a holt tengeren és a Párizsban járt az ősz c. verseket illusztrálja. Józsa alkotásai mindig egy belső élményt tükröznek, nem a valóság fényképszerű visszaadására törekednek. Mindezt a tőle megszokott stilizálással és jelképteremtéssel valósítja meg.

Az irodalmi műveket illusztráló ex librisek példája ifj. Feszt László több műve, pl. Petőfi Sándor Szeptember végén c. verse nyomán (Kundermann Jenő nevére), de drámai erejű megjelenítést kap a Nemzeti dal is Bálint Ferenc alkotásán, és Katona József Bánk bánja Nagy László Lázár egy grafikáján.

A továbbiakban az ex librisek tematikai sokszínűségét reprezentálандó követezzék még néhány kiragadott példa. Józsa Jánostól a diósgyőri várat, ill. Debrecen nevezetességeit felidéző Lenkey-ex librisek; a Bíró, a Józsa és a Boschetti család tagjai részére metszett zenei vonatkozású, ún. ex musicis lapok hárfázó, kürtöt fújó, fagotkozó nőalakokkal. Történelmi és művészeti vonatkozású Szamosújvári Sándor debreceni helytörténész tanár ex librise, mely a debreceni Nagytemplomot és a Déri Múzeum négy allegorikus szobra közül a Néprajz megtestesítőjét örökíti meg. Medgyessy Ferenc alkotása szerepelt az 1937-es párizsi világkiállításon is, ahol a zsűri Grand Prix-vel jutalmazta.

Az 1848-as huszárszázadosnak, Lenkey Jánosnak állít emléket egy grafika, Kékesi László alkotása.

Idén, a reformáció 500. évfordulóján fontosnak tartom megemlíteni, hogy a Lenkey István nevére szóló ex libriseken és gyűjteményében is fontos szerepet kap a vallási vonatkozás. Életében kulcsfontosságú a hit, nem lehet véletlen, hogy október 31-én, a reformáció napján született Miskolcon. „A teológiai tanulmányaim egy általános világképet és tudományképet adtak s ezekből már könnyebb volt a könyvtár és a magyar–történelem szakon is építkezni” – vallja. Az ex libriseken felfedezhetjük az egyházi építészet számos fontos emlékét, köztük a reformáció hazai fellegvárát, a debreceni Református Nagytemplomot. Csiby Mihály egy Lenkeynek szóló ex librise Ruyter Adorján holland tengernagynak állít emléket, aki a magyar történelemben a gályarabságra ítélt magyar református prédikátorok kiszabadításával szerzett érdemeket (1676). Lenkey vallási vonatkozású ex librisei egy részét a montserrati kolostorban élő spanyol szerzetes, Oriol M. Diví alkotta. Vele Lenkey személyes kapcsolatban állt.

A kiállítás mintegy 50 tablóját átfogóan szemlélve a felvonultatott ex librisek grafikusai közt a teljesség igénye nélkül megemlítem még Bánsági András, Bordás Ferenc, Dániel Viktor, Drahos István, Korda Béla, König Róbert, Menyhárt József, Nagy Árpád Dániel, Stettner Béla, Vincze László nevét. Lenkey ex libris gyűjteménye reprezentálja a 20–21. századi grafikusok és gyűjtők széles körét, motívumkincsében a magyar kultúra, a múlt és a jelen tárgyi és szellemi értékeit, jeles alakjait, eseményeit és helyszíneit – ezáltal a nemzeti emlékezet, a kulturális örökség fontos részét képezi.

E kiállítással és megnyitóval változatos körképet adhattunk az ex librisek művelődéstörténeti jelentőségéről, főként a hazai vonatkozásokról. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az ex libris nemzetközi műfaj, e kisgrafikai lapok a cserék, a gyűjtők világtalálkozási révén eljutnak hazánkon kívülre is, ezáltal válnak a magyar kultúra nemzetközi hírnökeivé, szószólóivá. Nemzedékről nemzedékre átörökítik a bennük levő kultúrkinccset, értékeket. Ma, a magyar kultúra napját, Kölcsey Ferenc Himnuszának születését ünnepelve különösen fontos üzenet ez a számunkra. A művek jelentését kutatva érdemes hosszan elidőzni az egyes grafikák, e kicsinybe szabott remekművek előtt!”

Vasné dr. Tóth Kornélia

Köszöntő gondolatok Mezey László Miklós főszerkesztő nyugdíjazása kapcsán

*A képen balról jobbra:
Vajda Kornél, Bartos Éva, Mezey László, Sz. Nagy Lajos, Győri Erzsébet,
Korpás István, a 3K egykori műszaki szerkesztője gyűjteményéből.
Készült 2005. szeptember 26-án.*

Meghúzódnak a mindennapjaink mögött. Tesszük a megszokott, ismert dolgainkat. Szeretjük, ha az élet ragaszkodik a „rend”-hez. Mindannyiunk életében vannak ilyen „rendciklusok”. Aztán egy pillanat. És már soha nem jön vissza a tegnapi, és a holnap sem lesz azonos a mával. Sokszor vágyjuk az újat. Reméljük. És a reményünk teljesül, megszületik gyermekünk, elnyerünk egy állást. Sokszor viszont nehéz teher az „új”, a nyakunkba szakadó, az idő elmúlásával bekövetkező változás.

Tavaly decemberben elkészöntél főszerkesztői munkádtól, hiszen elérted a nyugdíjkorhatárt. Kívánom, hogy életed új szakasza teljesebbé váljon. Oldódjanak el kötöttségeid. Legyen erőd és anyagi hátterved a bakancslistádon szereplő célok, tervek, óhajtottak eléréséhez. És legyen municiód az íráshoz.

2016. december 3-án, amikor szerény körülmények között együtt voltunk, a Könyvtári Intézet munkatársaként én szólhattam hozzád. Gondolataim csapongóak voltak. Talán azért is, mert olyan térben kellett röpdülniük, melyet még nem ismernek. Vetítettem képe-

ket nagy kedvencdról, a szerelmes Velencéről, dallamokat idéztem a múlt század nagy komoly- és könnyűzenei slágereiből, és eszembe jutott a gyermekkorom és az az ajándék, amit mindnyájan megkapunk születésünk pillanatában, amikor lelket kaptunk a Jóistentől. Két soha el nem fogyó, fényét nem veszítő, el nem kopó ajándékról van szó. Ez a két dolog az álom és a játék. Emberi létünk két legsodálatosabb ajándéka.

Azért fantasztikus ajándék ez a kettő, mert ezek azok, amin nem fog az idő, és mindig mindenütt velünk lehetnek. Amikor megöregszünk minden velünk öregszik. Öregszenek a barátok, öregszenek az emlékek. Öregszik az arcunk, a hajunk, a gondolkodásunk, a hangunk. De az álom, az álmodás nem öregszik. Az álom éppoly fiatal marad, mint amilyenek a születésünk pillanatában ajándékként megkaptuk.

Álmodni már az anyaméhben is álmodunk, sőt, álom nélkül is álmodunk, ha nem emlékszünk is, álmodunk. Álmodunk ifjan, álmodunk idősen. És álmainkban bármilyenek lehetünk. Újra fiatalok, újra erősek, újra ott ülhetünk szüleink ölében, szoríthatjuk társunk karját. Lehetünk szorongók vagy éppen felszabadultan vidámak, utazhatunk, beszélgethetünk, felelhetünk régi jó tanárunknak.

Álmaink nem azonosak az emlékeinkkel. Álmaink felett nincs tudatunk. Az álom talán nem is más, mint az a létezzhetetlen és mégis létező végtelen világ, ahol mindnyájan egyszerre és öröklétben együtt vagyunk. Szülők, gyermekek, kollégák, ismerősök és ismeretlenek, múlt és jövő.

És a játék. Nem öregszik a játék sem. Játsszani lehet bármivel és bármikor. A nézés is játék, a szó is az, legyen gügyögő vagy pontosan artikulált. Játék a tárgy, a mozdulat. A játék mindenké és minden helyzetben megtalálható. A játék sem öregszik. A játszani tudás sem öregszik. Emlékszem nagynéném arcára. Közel kilencven éves volt. Sütött mézes puszedit. És, hogy azonnal ne ehessük meg, eldugta. De úgy dugta el, hogy biztosan megtaláljuk és megegyük. Játzott velünk. Játszotta a haragot, de mutatta a mosolyt is az arcán.

Kedves Laci! Te az írást, az írott szövegek szerkesztését szakmádként választottad. Irigylésre méltó szakma a Tiéd, hiszen az írás, még ha szakmai szövegről is van szó, művészet. A művészet pedig három dologból áll. Az egyetemessé tevő, minden igazi művészetben jelen lévő álomból és játékból, valamint a személyessé, egyedivé tevő lélekből.

Amikor lelkünk az álom és a játék szövetén át anyagivá válik, akkor megtörténik az a csodálatos átváltozás, ami kiemel bennünket, embereket a Föld lakói közül.

Kívánom, hogy az átváltozás misztériumát még sokszor megélhesd úgy, hogy magad írod meg álmaidat, éled meg játékaidat, nyitod meg lelkedet. Nyugdíjas időd teremtsen ehhez alkotó kedvet. Ezzel köszönöm meg szakmai közösségünk nevében is a 3K élén és a könyvtárügyben eltöltött éveket!

Fehér Miklós

Jegyzetek:

1. Vajda K. (1946-) a Könyvtáros (1992-től 3K) szerkesztője 2007-ig.
2. Győri E. (1936-2012) az Új Könyvek főszerkesztője, a Könyvtári Intézet egykori mb. igazgatója.
3. Sz. Nagy L. (1935-2005) a 3K szerkesztője, finn filológus, fordító.
4. Bartos É. (1946-) a Könyvtári Intézet igazgatója a 2000-es években.

Néhány észrevétel Agárdi Péter „Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847-2014” című monográfiájáról

Feltétlenül első helyen kell megemlíteni azt a szellemi bátorságot, ami ezt a könyvet maradéktalanul jellemzi. Hiszen egy olyan időszakban, amikor a hazai szellemi-kulturális életben egyre inkább a konzervatív-keresztény nemzeti kultúrafelfogás dominál, ráadásul erős kormányzati támogatással, három másfajta (a liberális, a radikális népi-nemzeti és a szocialista) nézőpontot egyenrangúként, sőt sok szempontból magasabb rendűként értelmezni, elemezni nemcsak nehéz feladat, hanem – ismétlem – kifejezetten bátorságra valló tett.

Imponáló a munka háttérében álló irodalomismeret. A magyar nyelvű szakirodalom listája közel huszonnyolc oldalra rúg; a feldolgozásban, a lapalji hivatkozásokban leginkább a közelmúlt közleményei a meghatározók. A kör nemigen (legfeljebb az idegen nyelven megjelent munkákkal), a lista nyilván bővíthető lenne. E szilárd irodalmi bázison és gyakorlati, oktatói tapasztalatait is messzemenően hasznosítva a szerző elméleti fejtegetései meggyőzőek, bár a másként gondolkodó, más eszmei alapon állókat egész biztosan vitára készítetik.

A szakterülettel foglalkozók, köztük az érintett tantárgyakat oktató egyetemi oktatók számára erősen megfontolásra ajánlott a „Fogalmak és értelmezések” című bevezető fejezet. Annak is az a néhány oldala, ahol a „kultúra”, a „kultúraváltás” és a „kultúrafelfogás” fogalmát tárgyalja, leginkább a vonatkozó szakirodalom, még inkább a viszonylag friss keletű állásfoglalások figyelembe vételével. Ebben az összefüggésben láthatólag kerüli a „művelődés” kifejezést, azt sejtetve, hogy a kultúra tágabb kategória, mint a művelődés. Érdemes elgondolkodni mindezen, még akkor is, ha mostanság az utóbbi megközelítés csaknem általános.

Az egyes irányzatokat reprezentáló gondolkodók, politikusok kiválasztása találó: mind Eötvös József, mind pedig Klebelsberg Kunó, Németh László és Aczél György jellegzetes, kiemelkedő személyisége volt a – sorrendben – liberális, konzervatív-keresztény, népi-nemzeti és szocialista felfogásnak. Róluk, kultúraelméleti és részben művelődéspolitikai nézeteikről meglehetősen hiteles, bár nem teljes képet kapunk. Például Eötvös Józsefnek már a reformkorban igen határozott elképzelései voltak a magyar nemzeti kultúra jövőjéről, főleg az akkortájt kulcsfontosságú közoktatás fejlesztéséről. Szívesen olvastunk volna Aczél György gondolatvilágáról is részletesebb, konkrétabb adatokat, netán idézeteket.

Agárdi tárgyilagosságra törekedve közeledik az ún. mellékszereplőkhöz is. A róluk rajzolt portrék szintén hitelesek. A megszorítás voltaképpen csak arra utal, hogy a könyvben elemzett gondolkodók mindegyike a maga helyén a magyar szellemi élet kiválósága volt (talán elég Ady Endre, Szabó Dezső, Kornis Gyula, Szekfű Gyula, Kunfi Zsigmond, Szerb Antal, Bartók Béla, József Attila, Lukács György, Illyés Gyula, Révai József, Kosáry Domokos nevét kiemelni), mindegyikük munkásságában komoly értékek mutathatók ki, mindannyian hozzájárultak – ki-ki a maga álláspontjáról – a magyar nemzeti kultúra fejlődéséhez. Mindazonáltal tovább gazdagította, árnyalta volna a képet – mondjuk – Széchenyi István, Trefort Ágoston, Kodály Zoltán, netán a kevésbé eredeti Wlassics Gyula művelődési koncepciójának felvázolása. Talán a Márciusi Front mint mozgalom kulturális programja szintén több figyelmet érdemelne. Bizonyára sokakat érdekelne az Aczél György nevéhez kötött pártpolitikai dokumentumok (irányelvek) konkrétabb kultúraelméleti háttérének legalább felvillantása.

A kötet legidőszerűbb, és ennél fogva kétségkívül legizgalmasabb része a rendszerváltozás (vagy inkább rendszerváltás?) utáni immár két és fél évtized tárgyalása. Az első pontban említett szellemi bátorság leginkább itt szembeötlő. Egyrészt finoman disztinvál a különféle ideológiai-kulturális áramlatok között (még ugyanazon irányzaton belül is), kemény szavakkal illeti az emlékezetpolitika szándékosan mülthamisító torzulásait (torzításait). Másrészt kitér olyan nagy horderejű, a közeli és valószínűleg a távolabbi jövőnk is befolyásoló folyamatra, mint a digitális kultúraváltás, és kellő erővel, elegáns gondolatvezetéssel bizonyítja, hogy ez a jelenség csak látszólag független a könyvben tárgyalt négy szellemi irányzattól, sőt a mindenkori politikai és gazdasági hatalom igyekszik kihasználni – hol nyíltabban, hol burkoltabban – a maga javára.

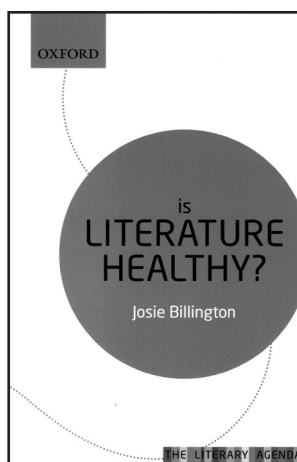
Rendkívül érdekes kísérlet a függelék: a négy modern magyar kultúrafelfogás táblázatos összehasonlítása. Mintegy a monográfia summázata található meg itt; ha valaki csak ezt a pár oldalt nézi meg (persze kellő előismeretek birtokában), képet kaphat a kötet szellemiségéről, a táblázat egyes rovatainak egy-két mondatos megállapításaiból kirajzolódhat az érdeklődő olvasó előtt, hogy a szerző mit gondol, hogyan vélekedik a négy irányzat múltjáról és jelenéről, a magyar történelemben elfoglalt helyéről.

Mint ahogy az előszóból is világosan kiderül, a szerző nem a magyar művelődéspolitikai történetének utolsó másfél évszázadát kívánta áttekinteni (noha erre is igen nagy szükség lenne!), még csak nem is magyar művelődéstörténetet akart írni (természetesen lelkesen fogadnánk egy ilyen átfogó kísérletet is). Tudatos vállalása a magyar kultúratörténet egy adott szeletének, adott vetületének az értékelő ismertetése; pontosan tükrözi ezt a szándékot a könyv címe: „Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847-2014”. Ezt a vállalt feladatot, támaszkodva korábbi tanulmányaira, szöveggyűjteményére is, igényesen, magas tudományos színvonalon oldotta meg. Mivel méhkasba nyúlt, számítania kell az ellenvéleményekre. Remélhetőleg ezek is hasonló tárgyilagossággal, a tudományos diskurzus mezején fogalmazódnak meg, elkerülve a – sajnálatos módon manapság nem ritka – ízetlen támadásokat, netán személyeskedést.

Nemzeti értékviták és kultúrafelfogások 1847-2014 / Agárdi Péter. – [Budapest] : Napvilág K., [2015]. – 274 p. ; 25 cm

Bényei Miklós

Olvasás és egészség – Gondolatok Josie Billington könyve kapcsán

A rangos Oxford University Press Philip Davis szerkesztésében adja közre *The Literary Agenda Series* sorozatát, amely az olvasó élményvilágával, az olvasás és a szépirodalom társadalmi értékével, mindennapi életünkben betöltött meghatározó szerepével, fejlesztő és egészségmegőrző funkciójával foglalkozik.

Az Oxford UP említett sorozatának meghatározó darabjaként jelent meg Billington *Egészséges-e az irodalom?* című monográfiája. A szerző eredetileg a viktoriánus irodalom specialistája, jelenleg a Liverpooli Egyetem Olvasáskutató Központjának (*Centre for Research into Reading, Literature and Society*) igazgatóhelyettese, aki az utóbbi évtizedben az olvasáskutatásra, azon belül is főként az olvasás és az egészség kapcsolatára koncentrálna folytatott kutatásokat, s publikált számos tanulmányt.

Billington gyakorlatilag nem tesz mást, mint empirikus kutatásokkal is alátámasztott érveket hoz fel az irodalom és az olvasás társadalmi presztízisének visszaszerzése érdekében, az orvosi humán tudományok hatásköréhez kapcsolva a szépirodalomban rejlő gyógyító-segítő-fejlesztő potenciált. A kezdeményezés nem újkeletű. Az orvosi vagy egészségügyi humán tudományok ma már szerves része az orvosképzésnek, ami nemcsak a hagyományos magatartástudományi humán tudományok (bioetika, orvosi szociológia és pszichológia) orvosképzésben való megjelenítését jelenti, hanem a holisztikus, bio-pszicho-szocio-spirituális paradigma megújító szempontjaira való tekintettel olyan

területek bevonására is törekszik, mint pl. a művészetterápiák, a kultúratudományok, a filmelmélet, a szemiotika, a színháztudomány, a vallástudomány vagy a környezettudomány. A szintén brit Gillie Bolton, a kreatív/reflektív írás nemzetközileg is elismert szakértője az írás terápiás hasznát vizsgálva és saját gyakorlatát erre építve csatlakozott az orvosi humán tudományok első brit szakmai testülete, a British Association of Medical Humanities alapító tagjainak köréhez, s részt vett annak a *Journal of Medical Humanities* című folyóiratnak az alapításában-szerkesztésében is, amely kezdetől fogva fórumot biztosított a klinikum és a humán tudományok, művészetek közti együttműködésnek és átjárhatóságnak. Érdekes összefüggés, hogy a lapban megjelent publikációk között az utóbbi néhány évben szép számmal bukkannak fel az itt tárgyalt könyv szerzőjének, Josie Billingtonnak és kollégáinak írásai is.

Billington és munkatársai nevéhez kötődik az ún. GIR/TRO (Get into Reading/ The Reader Organisation) modell, amelyet a szakirodalom az Egyesült Királyságban kínált, főként szépirodalmi művekre épülő kreatív biblioterápiás (*creative bibliotherapy*) szolgáltatások egyik fajtájaként tart számon. Billington ugyanakkor ritkán használja a biblioterápia (*bibliotherapy*) kifejezést saját munkája kapcsán, inkább a közös olvasás (*shared reading*), az olvasókör (*reading group*), az irodalomra épülő egészségmegőrző intervenció (*literature-based healthcare intervention*) kifejezéseket alkalmazza, esetleg az olvasás terápiás hatásairól (*therapeutic benefits of reading*) beszél. A szóhasználat kérdése azért érdekes, mivel a biblioterápia (házánkban is) szinte a kezdetektől fogva küzd azzal, hogy méltó helyet és rangot szerezzen magának az egyéb (hagyományosan medikális megközelítésben értelmezett) terápiák között. A biblioterápiával foglalkozók körében szinte állandó téma a terápia/terapeuta szó problematikussága. E tekintetben az eddigi legjobbnak tűnő megoldást a biblioterápia művészetterápiákhoz, expresszív terápiákhoz való kapcsolása jelentette, illetve gyakori, hogy a „terápia” szó egyéb jelentésárnyalataira (kísérés, szolgálat) helyezik a hangsúlyt, és a segítő szakmák közé illesztik a biblioterápiás gyakorlatot.

A könyv bevezetőjéből megtudjuk, hogy Billington az angol irodalom egyetemi oktatójaként, többek között Elizabeth Barrett Browning, Shakespeare és George Eliot műveiről szóló publikációk után, 2008-ban kezdett el komolyabban foglalkozni az olvasás és az egészség kapcsolatával. Ekkor dolgozott először együtt olyan orvos és pszichológus kollégákkal, akik hatékonyabb, az egyént és a mentális betegség (pl. depresszió) nála megmutatózó jellegzetességeit jobban figyelembe vevő módszert próbáltak kidolgozni, meghaladva a depresszió hagyományos szemléletmódját, DSM szerinti diagnosztizálását és kezelését. „Ember vagyok, semmi sem idegen tőlem, ami emberi.” – idézi a Terentiusnak tulajdonított latin szállóigét Billington, utalva arra a személyközpontú megközelítésre, amely megpróbálja hangsúlyosabban észrevenni és megérteni a betegség és a tünetek mögött lévő embert, és számításba próbálja venni a rá jellemző egyedi élményvilágot.

A könyv első fejezete (Egészséges és egészségtelen gondolatok – *Healthy and Unhealthy Thoughts*) a brit pszichoanalitikus, Bion alfa funkció-fogalmából indul ki. Eszerint az emberi psziché egészséges működésének feltétele, amikor megtanuljuk távoltartani a szorongást keltő, lelki egyensúlyunkat zavaró tartalmakat. A gyermek introjektálja anyja érzelmi tartalmazó funkcióját, így képessé válik az érzelmileg megtartó gondozó hiányában is önmaga összetartására. Billington amellet érvel, hogy a szépirodalom olvasása során ugyanezen alfa funkció érvényesül: ha egy mű mélyen megérint bennünket, az azért lehet, mert valami olyan élményre rezonál az élettörténetünkben, amelyet annak idején erőteljes

szorongással éltünk meg. A közös olvasás során felolvasott költemény érzelmi és gondolati mélységei megtalálják és megérintik az olvasót meghatározó élményvilág mélyrétegeit. Az olvasás segítségével összerendezhetőbbé, átláthatóbbá, kimondhatóvá válhatnak a gomolygó érzelmi élmények, állapotok, kezelhetőbbé válhatnak az addig nehezen kezelhető és/vagy tudattalan lelki tartalmak. Ezek szerint tehát a kliens lelki valósága az irodalmi mű átélésén, az intuíción keresztül ragadható meg.

A második fejezet (Egy új történet elmondása: irodalmi narratíva és narratív orvoslás – *Telling a New Story: Literary Narrative and Narrative Medicine*) többek között a híres magyar pszichoanalitikus, Bálint Mihály eredményeire (pl. *Az orvos, a betege és a betegség*, 1951) hivatkozva szól a narratív-alapú orvoslás lehetőségeiről. A fejezet érdekes leírását adja egy liverpooli háziorvos professzor által kezelt depressziós férfibeteg esetének, amely kapcsán példát látunk arra, mit is jelent a gyakorlatban a depressziós beteg humanisztikus megközelítésű kezelése. Dowrick professzor úgy összegez, hogy a beteg depressziója nem közelíthető meg pusztán a hagyományos orvosi diagnosztizálás által leírható tünetek együtteseként. Holisztikus szemléletre van szükség ahhoz, hogy a férfi egyedi élettörténetét és tapasztalatait megértve el lehessen jutni élményvilágának mélyreható megértéséhez. A férfi igaz története és a betegség története csak akkor rajzolódik ki hitelesen, ha képesek vagyunk egyediségében, a saját élményvilágának empatikus megértése, a rá való odafigyelés és problémái megbeszélése által közelíteni hozzá, illetve tudjuk támogatni az értelemkeresésben és a céljai megtalálásában. A beszélgetés és a figyelem két olyan aktivitás, amely tehát éppen úgy sajátja a hatékony orvoslásnak, mint a terápiás hatású olvasásnak és az olvasókörök munkájának.

A harmadik Olvasás a gyakorlatban: rátalálás a költészetre (*Reading in Practice: Finding the Poetry*) című fejezetben Billington és munkatársai liverpooli olvasáskutatási eredményeiről, a depresszióval és krónikus fájdalommal élőknek szervezett Az olvasó (*The Reader*) elnevezésű olvasókörök munkájáról kapunk átfogó képet. Az ülésekről készült videofelvételek az egyéni befogadói válaszok elemzésén keresztül teszik lehetővé az olvasók egyedi, belső élményvilágának és a művel kapcsolatos projektív identifikációiknak a mélyebb megértését. E felvételekből láthatunk részleteket a tamperei Bobcatss konferencia Billington által tartott plenáris előadásában is.

Az utolsó fejezet a *Reading for Life* (Olvasni az életért) címet kapta, amely John Berger *A Fortunate Man* című művének értelmezését adja, s kissé el is rugaszkodik a könyv kiindulópontjától, amely az orvosi humán tudományok keretében helyezte el az olvasás és egészség kapcsolatát. A fejezet tulajdonképpen arra hoz példákat, hogy miként működik az olvasás mentálhigiénés funkciója, hogyan tud az irodalom, egyfajta második nyelvet kínálva megérinteni, az önkifejezés eszközüvé válni, belőlünk és rólunk szólni.

A teljes könyv legfőbb értéke számunkra talán abban állhat, hogy a hazai olvasáskutatással kapcsolatos szakirodalomban kevésbé szokványos módon közelít tárgyához, s empirikus vizsgálati eredményekkel, esettanulmányokkal, új interdiszciplináris kapcsolódási lehetőségek felvillantásával támasztja alá az olvasás mentális egészségre gyakorolt pozitív hatásáról szóló mondanivalóját.

Josie Billington: *Is Literature Healthy?* Oxford: Oxford University Press, 2016. 145 p.

Béres Judit

Vetélkedő Csorba Győzőről – csiniboszik csapat

Pintér Ábel mesél nagypapájáról a Négy kicsi cica című könyv bemutatóján

Kapcsolódó cikkünk a 33-37. oldalon található.